

**FJERDE PERIODISKE RAPPORT OM
GJENNOMFØRINGEN AV
EUROPARÅDETS RAMMEKONVENSJON
OM
BESKYTTELSE AV NASJONALE
MINORITETER**

NORGE

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

2015

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	3
DEL I TILTAK FOR Å ØKE BEVISSTHETEN OM RESULTATENE FRA DEN TREDJE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN OG OM RAMMEKONVENSJONEN	6
A. PUBLISERING AV RESULTATENE FRA DEN TREDJE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN	6
B. OPPFØLGINGSAKTIVITETER PÅ NASJONALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ	6
C. NASJONALE MINORITETERS OG ANDRE IKKE-STATLIGE AKTØRERS DELTAKELSE I MYNDIGHETENES GJENNOMFØRING AV RAMMEKONVENSJONEN.....	6
D. ANDRE TILTAK FOR Å FREMME KJENNSKAP TIL RAMMEKONVENSJONEN	7
DEL II TILTAK FOR Å FØLGE OPP HOVEDFUNN.....	8
A. TILTAK FOR Å FØLGE OPP MINISTERKOMITEENS FUNN SOM KREVER UMIDDELBARE TILTAK	8
B. TILTAK FOR Å FØLGE OPP DEN RÅDGIVENDE KOMITEENS HOVEDFUNN	11
DEL III YTTERLIGERE TILTAK FOR Å STYRKE GJENNOMFØRINGEN AV RAMMEKONVENSJONEN	14
A. TILTAK FOR Å FØLGE OPP MINSITERKOMITEENS YTTERLIGERE ANBEFALINGER	14
B. TILTAK FOR Å FØLGE OPP DEN RÅDGIVENDE KOMITEENS FUNN ARTIKKEL FOR ARTIKKEL.....	16
Artikkel 3	16
Artikkel 4	17
Artikkel 5	21
Artikkel 6	25
Artikkel 7	30
Artikkel 8	30
Artikkel 9	30
Artikkel 10	31
Artikkel 11	32
Artikkel 12	32
Artikkel 13	34
Artikkel 14	35
Artikkel 15	36
Artikkel 18	37
VEDLEGG.....	38
1. Oversikt over de nasjonale minoriteters organisasjoner som har deltatt i arbeidet med Norges rapportering	38
2. Oversikt over støtte til nasjonal minoritetskultur.....	38
3. Statistikk finskopplæring – omtale av finskopplæring i videregående	41
4. Oversikt over tildelte midler til læremidler i kvensk	41
5. Antall grunnskoleelever i Finnmark og Troms som får finskopplæring 2009 til 2014	42
6. NRKs tilbud til og programmer om nasjonale minoriteter 2010 - 2013	43

Forord

Europarådets ministerkomité vedtok rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter¹ i november 1994. Konvensjonen trådte i kraft i 1998, og Norge ratifiserte rammekonvensjonen i 1999. I henhold til Ministerkomiteens *Resolusjon (97) 10 Regler vedtatt av Ministerkomiteen for overvåkningsmekanismer i artiklene 24- 26 i rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, pkt. 21* skal det rapporteres hvert 5. år regnet fra fristen for forrige rapport.

Dette er Norges fjerde rapport om gjennomføringen av rammekonvensjonen. Rapporten tar for seg utviklingen som har funnet sted gjennom de fem årene siden forrige periodiske rapport og gir kommentarer til resolusjonen som ble vedtatt 4. juli 2012 av Europarådets ministerkomité², med anbefalinger til Norge på grunnlag av Norges tredje rapport.

På samme måte som de tre første rapportene, omhandler denne fjerde rapporten forhold som gjelder jøder, kvener/norskfinner, rom, romanifolk/tatere og skogfinner, som regnes som nasjonale minoriteter i Norge. I den første periodiske rapporten omtales begrepet ”nasjonale minoriteter” slik (se punkt 3.1):

I Norge forstår regjeringen begrepet ”nasjonale minoriteter” som minoriteter med langvarig tilknytning til landet. Minoritetsgruppene må være i mindretall og ha en ikke-dominerende stilling i samfunnet. De må videre ha etniske, språklige, kulturelle og/eller religiøse særtrekk som gjør at de i vesentlig grad er ulike resten av befolkningen i Norge. I tillegg må personene det dreier seg om ha en felles vilje til å opprettholde og utvikle egen identitet.

Forutsetningen om ”langvarig tilknytning” gjør det klart at nyere innvandrergupper (*immigrant communities*) ikke anses for å være nasjonale minoriteter i Norge. Forhold som gjelder innvandrerbefolkningen i Norge, blir derfor ikke vurdert som relevant i denne rapporten, ut over omtalen under artikkel 6 om generelle tiltak for å motarbeide diskriminering og tiltak for å fremme toleranse og tverrkulturell dialog.

For at en minoritetsgruppe skal anses å utgjøre en nasjonal minoritet i Norge, blir det normalt også regnet som et krav at alle eller de fleste i minoritetsgruppen har norsk statsborgerskap. Rammekonvensjonen vil således som hovedregel bare kunne gjøres gjeldende for personer som har norsk statsborgerskap. Kravet om statsborgerskap er likevel ikke til hinder for at en nasjonal minoritet kan omfatte enkeltpersoner som har fått oppholdstillatelse i landet, men ennå ikke er blitt norsk statsborgere. Det er for eksempel aktuelt når en person som ikke har statsborgerskap, gifter seg med en person som tilhører en nasjonal minoritet og således kan bli innlemmet i gruppen.

¹ Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse for nasjonale minoriteter
<http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/nasjonale/europa/bn.html>

² Resolution CM/ResCMN(2012)11 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Norway (Adopted by the Committee of Ministers on 4 July 2012 at the 1147th meeting of the Ministers' Deputies)
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/sami/nasjmin/engelsk_originalversjon.pdf

I de senere år har det i media ved enkelte anledninger blitt stilt spørsmål om hvorvidt reglene i rammekonvensjonen gjelder for tilreisende rom. Det kan i denne sammenheng være grunn til å vise til at Norge ved ratifiseringen av rammekonvensjonen fastla hvilke nasjonale minoriteter i Norge som ville være omfattet av bestemmelsene i konvensjonen. En gruppe rom som har bodd i Oslo-området siden 1960-tallet, og som har slektsmessig tilknytning til Norge lenger tilbake i tid, ble anerkjent som nasjonal minoritet. Det ble ikke satt krav om at hver enkelt person i gruppen skulle ha norsk statsborgerskap. Det vesentlige var faktisk tilhold i Norge over lang tid. Det ble også åpnet for at enkeltpersoner som er rekruttert inn i gruppen fra andre land, for eksempel gjennom ekteskap, kan omfattes av tiltak som er rettet inn mot hele gruppen, som språkopplæringstiltak.

Rom som bor kortvarig i Norge i medhold av EØS-avtalen, hører ikke til den rom-gruppen som er anerkjent som nasjonal minoritet i Norge. De er dermed heller ikke omfattet av det særskilte vernet som følger av bestemmelsene i rammekonvensjonen. Det foreligger ikke en slik langvarig tilknytning til staten Norge at anerkjennelse som nasjonal minoritet blir vurdert som aktuelt. De personene det gjelder, er altså å regne som EØS-borgere på korttidsopphold i Norge.

Når det gjelder samenes situasjon, vises det til *Norges rapport om gjennomføringen av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater* som ble oversendt ILO i 2013.³

Vi forsøker i denne rapporten å unngå å omtale politikk og tiltak som Norge har rapportert om til Europarådet tidligere. For utfyllende beskrivelser viser vi til Norges første, andre og tredje rapportering.⁴

Med utgangspunkt i Europarådets skisse for landenes fjerde rapport for gjennomføring av rammekonvensjonen,⁵ er rapporten delt i tre:

- Del I Tiltak for å øke bevisstheten om resultatene fra den tredje overvåkningssyklusen og om rammekonvensjonen;
- Del II Tiltak for å følge opp Ministerkomiteens og Den rådgivende komiteens hovedfunn;
- Del III Ytterligere tiltak for å styrke gjennomføringen av rammekonvensjonen.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, som hadde ansvaret for å samordne regjeringens politikk overfor nasjonale minoriteter, ble i 2013 innlemmet i det nye Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Dette innebærer ingen realitetsendring for saksfeltet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har dermed hovedansvaret for gjennomføringen av rammekonvensjonen og har utarbeidet den fjerde periodiske rapporten i samarbeid med andre berørte departementer.

For ytterligere informasjon om arbeidet med oppfølging og rapportering på rammekonvensjonen, vennligst ta kontakt med:

³https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fad/vedlegg/sami/sami_ilo169_norges_rapport_2013.pdf

⁴Rapportene er tilgjengelige på:

<https://www.regjeringen.no/nb/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/rapporteringer-pa-rammekonvensjonen/id458136/>

⁵ https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/2_monitoring/PDF_4th_cycle_Outline_en.pdf

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Same- og minoritetspolitisk avdeling
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo
Tel.: (+47) 22 24 90 90
E-mail: postmottak@kmd.dep.no

DEL I TILTAK FOR Å ØKE BEVISSTHETEN OM RESULTATENE FRA DEN TREDJE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN OG OM RAMMEKONVENSJONEN

a. PUBLISERING AV RESULTATENE FRA DEN TREDJE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN

Resultatene fra den tredje overvåkingssyklusen har blitt formidlet gjennom flere kanaler:

- Dialog-/informasjonsmøte, med deltakelse av Den rådgivende komité, for de nasjonale minoriteters organisasjoner om resultatene av overvåkingen samt oversending av alle relevante dokumenter;
- Utsending av pressemelding om rapporteringen;
- Publisering av dokumentene på engelsk og norsk på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider;
- Omtale av Den rådgivende komités merknader i regjeringens budsjettforslag (St.prp. nr. 1 (2012)).

b. OPPFØLGINGSAKTIVITETER PÅ NASJONALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ

På nasjonalt nivå blir politikk, tiltak og midler over statsbudsjettet vedrørende nasjonale minoriteter omtalt i regjeringens budsjettforslag.

Den rådgivende komiteen deltok og informerte om overvåkingen av gjennomføringen av rammekonvensjonen på Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter i 2011.

Mange av tiltakene som nevnes i denne rapporten, blir gjennomført på regionalt og lokalt nivå. Det vises til redegjørelsen for de enkelte tiltakene.

c. NASJONALE MINORITETERS OG ANDRE IKKE-STATLIGE AKTØRERS DELTAKELSE I MYNDIGHETENES GJENNOMFØRING AV RAMMEKONVENSJONEN

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samordner fagdepartementenes politikk og tiltak overfor nasjonale minoriteter samt har dialog med de nasjonale minoritetenes organisasjoner. Myndighetenes målsetting er å utvikle en helhetlig politikk for de nasjonale minoritetene i dialog med de nasjonale minoritetenes organisasjoner.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet og andre fagdepartementer tar initiativ til dialogmøter med nasjonale minoriteter når det er aktuelt. Organisasjonenes deltakelse i det årlige Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter bidrar til å synliggjøre de nasjonale minoritetens plass i samfunnet og de nasjonale minoritetenes aktivitet i det sivile samfunn. I tillegg til Kontaktforum har

departementene møter med de nasjonale minoritetenes organisasjoner, og i noen tilfeller enkeltpersoner fra gruppene, når de ønsker det.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samarbeider også med andre aktører i det sivile samfunn, blant andre Senter for menneskerettigheter og Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.

Regjeringen ønsker at de nasjonale minoritetene selv skal delta i gjennomføringen av rammekonvensjonen. Det ble derfor etablert en egen tilskuddsordning for nasjonale minoriteter i 2000. Vi viser til omtale av ordningen i Norges tredje rapport Del I, a.

I 2015 er det satt av 6,9 mill. kroner over statsbudsjettet på tilskuddsposten for nasjonale minoriteter. Over tilskuddsposten blir det gitt både driftsstøtte til nasjonale minoriteters organisasjoner og støtte til prosjekter. I tillegg ble det i 2015 opprettet en ny tilskuddspost for kvensk språk og kultur på 3,6 mill. kroner. Dette gir 1 mill. kroner i økning til kvenske formål sammenliknet med 2014.

Over tilskuddsposten til nasjonale minoriteter ble det gitt 5,33 mill. kroner i driftsstøtte til ni organisasjoner og 1,57 mill. kroner til ni ulike prosjekter. Det ble mottatt søknader for totalt 15,3 mill. kroner, av dette utgjorde søknader om driftsstøtte 13,4 mill. kroner.

Tilskudd over ordningen gis fortrinnsvis som driftsstøtte til organisasjonene som representerer de nasjonale minoritetene, men også som prosjektstøtte til ulike prosjekter som formidler kunnskap om situasjonen for minoritetsgruppene, dokumenterer diskriminering og til holdningsskapende arbeid, selvhjelpsvirksomhet og kontakt og samarbeid mellom nasjonale minoriteter. Språkprosjekter og prosjekter rettet mot barn og unge blir prioritert. Organisasjoner, kommuner og andre som har virksomhet i tilknytning til nasjonale minoriteter, kan søke prosjektmidler.

Departementet har prioritert å bevilge den største delen av midlene som driftsstøtte til organisasjonene framfor prosjektstøtte. Innenfor driftsstøtten kan organisasjonene selv prioritere hvilke prosjekter de ønsker å sette i gang.

De nasjonale minoritetene, og sivilt samfunn generelt, har gjennom offentlig høring og informasjonsmøte fått anledning til å gi innspill til den fjerde statsrapporten om gjennomføringen av rammekonvensjonen. I vedlegg 1 følger oversikt over hvilke organisasjoner for nasjonale minoriteter som har deltatt i arbeidet med rapporteringen.

d. ANDRE TILTAK FOR Å FREMME KJENNSKAP TIL RAMMEKONVENSJONEN

For å fremme kjennskap til rammekonvensjonen og stimulere til deltakelse i det øvrige sivile samfunn er det lagt ut informasjon om rammekonvensjonen, Norges rapporteringer og Europarådets merknader på Kommunal- og moderniseringsdepartementets hjemmesider.⁶

⁶ <https://www.regjeringen.no/nb/tema/urfolk-og-minoriteter/nasjonale-minoriteter/midtpalte/rapporteringer-pa-rammekonvensjonen/id458136/>

DEL II TILTAK FOR Å FØLGE OPP HOVEDFUNN

a. TILTAK FOR Å FØLGE OPP MINISTERKOMITEENS FUNN SOM KREVER UMIDDELBARE TILTAK

Ministerkomiteens anbefalinger om umiddelbare tiltak er gjengitt i tekstbokser nedenfor. Øvrig tekst redegjør for norske myndigheters oppfølging.

- Iverksette mer resolute tiltak for å fremme toleranse, gjensidig respekt og sosial samhörighet i det norske samfunnet, og for å sikre at det foretas en regelmessig og grundig evaluering av tiltakene; iverksette nødvendige tiltak for at media skal overholde gjeldende etiske retningslinjer, med behørig hensyn til mediernes uavhengighet;

Arbeidet mot antisemittisme

Det ble i 2014 satt av 1 mill. kroner for å styrke arbeidet mot antisemittisme, jf. Innst. 14 S (2013-2014) og Innst. 2 S (2013-2014). Tilskuddet er bevilget til Jødisk museum i Oslo. Forutsetningen for tilskuddet er at Jødisk museum i Oslo holder kontakt med Jødisk museum i Trondheim og HL-senteret – Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter i arbeidet mot antisemittisme. I tillegg bevilget Stortinget i 2013 et engangsbeløp på 4 millioner til tiltak mot antisemittisme i skolen, se mer omtale om dette tiltaket under artikkel 6.

Kompetansebygging og opplysningstiltak

Regjeringen har for 2015 bevilget 3,5 millioner til Det Mosaiske Trossamfund for å internalisere kunnskap og bygge kompetanse og ressurser for å bistå det norske samfunnet i bekjempelsen av antisemittisme. Myndighetene er i dialog med Det Mosaiske Trossamfund om hvordan midlene skal brukes.

I 2014 startet Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet i samarbeid med andre departement og underliggende virksomheter et arbeid med å samle ny kunnskap og tilrådinger om etnisk diskriminering. Dette arbeidet vil fra 2015 danne grunnlag for en målrettet og systematisk innsats mot etnisk diskriminering.

Det vises også til tiltak for å styrke kunnskapen om nasjonale minoriteter og bekjempe hatefulle ytringer mv. under artikkel 6.

Utredning om rom og Holocaust

Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter leverte i februar 2015 en utredning om norske rom og Holocaust. Utredningen ble laget etter oppfordring fra rom og er finansiert av Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Norske roms historie under andre verdenskrig har ikke vært belyst godt nok tidligere. Dette preger rom i dag, og representanter for gruppen har vært opptatt av å få klarhet i hva som skjedde.

Medier

De redaksjonelle massemediene spiller en viktig demokratisk rolle som fora for informasjonsutveksling og politisk meningsdannelse. Redaksjonell uavhengighet i mediene – og allmenn tillit til at mediene er uavhengige i rapportering og kommentarer om hendelser og politiske spørsmål – er en forutsetning for at mediene

skal kunne fylle denne rollen. Å sikre mediernes uavhengighet har derfor vært et sentralt mediepolitisk mål som ligger til grunn for både lovgivning og tilskuddsordninger på medieområdet. For eksempel slår Kulturdepartementets budsjettproposisjon for 2015 fast at: "Hensynet til presse- og ytringsfriheten tilsier at staten ikke skal gripe inn i pressemønsteret eller sette mål som begrenser pressens redaksjonelle frihet."

Av denne grunn har norske myndigheter tradisjonelt vært svært tilbakeholdne med å sette i verk tiltak som kan svekke denne uavhengigheten, inkludert å gå ut med synspunkter eller aktive oppfordringer om hvordan mediene bør håndtere ulike redaksjonelle spørsmål, for eksempel om hvordan minoritetsgrupper omtales og framstilles. Kulturdepartementet kan ikke se at det er grunnlag for å gå bort fra denne praksisen.

Bransjens organisasjoner har etablert et selvreguleringsystem gjennom det etiske regelverket "Vær varsom-plakaten" og klageorganet Pressens Faglige Utvalg (PFU). Plakaten slår bl.a. fast at: "Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre." Det kan også nevnes at det i 2013 ble gjort en del endringer i plakaten, inkludert en utvidelse av pkt. 4.3. hvor ordet "etnisitet" ble lagt inn i setningen: "Vis respekt for menneskers egenart og identitet, privatliv, etnisitet, nasjonalitet og livssyn." I tillegg ble følgende setning lagt inn i punktet: "Vær varsom ved bruk av begreper som kan virke stigmatiserende."

Spørsmålet om pressens selvjustis i redaksjonelle spørsmål ble sist drøftet på prinsipielt grunnlag av Medieansvarsutvalget (NOU 2011:12), som bl.a. vurderte behovet for særskilte lovregler eller tjenester (offentlige eller i regi av mediene selv) som kan sikre enkeltpersoners personvern i møte med media.

Utvalget konkluderte med at "det presseetiske selvdømmesystemet i Norge i dag fungerer godt, og at det presseetiske apparatet også i fremtiden vil spille en viktig rolle med hensyn til ansvarliggjøring av de journalistiske mediene".

- Iverksette effektive tiltak for at personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/taterne og er ofre for den tidligere assimileringspolitikken, skal kunne utøve sine rettigheter; iverksette alle mulige tiltak umiddelbart, deriblant en mer proaktiv holdning, som å bruke offentlige arkiver og annen dokumentasjon for at alle berørte personer skal kunne få identifisert sin kulturelle opprinnelse; lage en nasjonal ordning for tildeling av passende økonomisk erstatning, i tett samarbeid med personene det gjelder;

Utvalg som skal undersøke gjennomføringen av politikken overfor romanifolket/taterne

Regjeringen satte i 2011 ned et utvalg som skal kartlegge politikken overfor romanifolket/taterne fra midten av 1800-tallet frem til i dag. Utvalget ledes av Knut Vollebæk, tidligere utenriksminister og tidligere spesialrapportør for nasjonale minoriteter i OSSE. Utvalget har ni medlemmer, to av disse representerer romani-/taterorganisasjonene. Utvalgets rapport skal leveres innen 1. juni 2015.

Utvalgets hovedoppgave er å undersøke og beskrive utviklingen av norske myndigheters, institusjoners, organisasjoners og andre virksomheters politikk og tiltak overfor romanifolket/taterne frem til i dag, med særlig fokus på politikkenes målsettinger, gjennomføring og virkemidler.

Det er et mål at det gjennom dette arbeidet skapes en felles forståelse av hva som faktisk skjedde, og hvilke konsekvenser og virkninger det hadde for enkeltpersoner og for gruppen – blant annet med tanke på deres levestett, kultur og språk. Målsettingen er videre å legge et grunnlag for at forsoningsprosessen mellom romanifolket/taterne og storsamfunnet kan fortsette i positiv retning.

Et delprosjekt under tater-/romaniutvalget går ut på:

- 1) å kartlegge iverksatte erstatningsordninger/oppreisningsordninger (individuelle og kollektive), og vurdere om de har fungert ut fra sin hensikt;
- 2) å vurdere behovet for ytterligere tiltak for å fremme rettferd og forsoning etter de overgrep som er begått mot gruppen som helhet og mot enkeltmennesker.

Etter forslag fra de romani-/taterorganisasjonene som mottok grunnstøtte i 2013, har departementet oppnevnt en ressursgruppe for utvalget med representanter fra romani-/taterorganisasjonene. Departementet kan, i samråd med organisasjonene, oppnevne også andre med særskilt kunnskap om romanifolket/taternes situasjon og historie som medlemmer i ressursgruppen. På denne bakgrunnen har ressursgruppen også et medlem fra den norske Helsingforskomiteen.

Handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo

Handlingsplan for å bedre levekårene for norske rom i Oslo ble lagt fram i 2009. Til tross for at oppfølgingen av planen har vært utfordrende, er det positive effekter av flere av tiltakene.

Handlingsplanen legger vekt på kompetanseutvikling i statlige og kommunale virksomheter. Veiledningstjenesten på Skullerud har bistått rom med å utvikle søknader om økonomisk støtte og praktisk støtte til arbeidsprosjekt i tillegg til å hjelpe med konkrete saker hos NAV, barnevern og andre offentlige instanser.

Veiledningstjenesten har også hatt medierer. Medierene er selv rom og har i samarbeid med veiledningstjenesten utarbeidet og holdt foredrag for skoler, høyskoler og offentlige etater om roms historie, tradisjoner, kultur og utfordringer knyttet til integrasjonsprosessen.

I 2014 ble handlingsplanen evaluert av forskningsinstituttet FAFO på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Evalueringsrapporten ble overrakt Kommunal- og moderniseringsministeren i desember 2014. Departementet arbeider nå med oppfølging av rapporten.

Vi viser til omtale av utredningen om rom og Holocaust ovenfor.

- Videreføre innsatsen for å revitalisere kvensk språk og gi Kvensk institutt de nødvendige ressursene for å fullføre standardiseringen av kvensk språk innenfor en rimelig tidsramme; samt iverksette ytterligere tiltak for å utvikle kvenskundervisningen for barn under skolepliktig alder.

Tilskudd til kvensk språk og kultur

I budsjettet for 2015 er det opprettet en egen budsjettpost for tilskudd til kvensk språk og kultur på 3,6 mill. kroner. Tilskuddene til kvensk har med dette blitt økt med 1 mill. siden 2014. Formålet med tilskuddsordningen er å bidra til revitalisering av kvensk språk og å fremme kvensk/norskfinsk kultur. Det er et særlig mål å fremme kvensk språk og identitet hos barn og unge. Tilskudd skal blant annet gå til drift av Storfjord språksenter og Halti kvenkultursenter. Sentrene arrangerer blant annet kurs og aktiviteter for barn, unge og voksne. Målsettingen er at det skal bli flere kvenske språkbrukere som en følge av flere språkkurs, og at det blir bedre muligheter til å bruke kvensk språk i et kvensk miljø. Det ble mottatt totalt 17 søknader på totalt ca. 5 mill. kroner. Det er gitt tilskudd til 13 ulike prosjekter over posten på totalt 3,4 mill. kroner.

Kvensk institutt – Kainun institutti

Kulturdepartementets hovedbidrag i arbeidet for revitalisering av kvensk språk er driftsfinansieringen av Kvensk institutt (Kainun institutti). Utviklingen i driftstilskudd fra Kulturdepartementet framgår av tabellen under artikkel 5 (nedenfor). Når det gjelder standardiseringen av kvensk, viser vi til omtalen under Den rådgivende komiteens anbefaling i pkt. 22 under Del II b).

Kvensk avis – Ruijan Kaiku

Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet gir driftsstøtte til den eneste kvenske avisen, Ruijan Kaiku.

I tillegg har Kvenlandsforbundet de siste årene arbeidet med et stort prosjekt som gjelder lese- og skriveopplæring og nettverksbygging mellom kvener/norskfinner, også omtalt i forrige rapport. Prosjektet ble finansiert av Kulturdepartementet, og en samlet rapport forelå i slutten av april 2014. Språkrådet er bedt om å vurdere hvordan rapporten mest hensiktsmessig kan følges opp.

Kvenskundervisning for barn under skolepliktig alder

Utdanningsdirektoratet skal på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet bidra til å oppfylle forpliktelsene i Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Det vises her til Storfjord kommunes arbeid, jf. rapportering under artikkel 12. I regi av Kvensk institutt er det også igangsatt språkreir i barnehagene i Børselv.

Det vises for øvrig til omtalen av tiltak for kvensk under Den rådgivende komiteens anbefaling pkt. 22 under Del II b), artiklene 5, 10, 12 og 14 og vedlegg 2, 3, 4 og 5.

b. TILTAK FOR Å FØLGE OPP DEN RÅDGIVENDE KOMITEENS HOVEDFUNN

Den rådgivende komiteens hovedfunn og anbefalinger er gjengitt i tekstbokser nedenfor. Øvrig tekst redegjør for norske myndigheters oppfølging.

Bekjempe intoleranse

Pkt. 20. Selv om det er et klima for toleranse og dialog i det norske samfunnet, har antallet innvandreriendtlige uttalelser økt i politisk og offentlig debatt de siste få årene. Prinsippet om å respektere ytringsfriheten bidrar ofte til at hets ikke straffes. Det virker ikke som befolkningen, media eller de politiske lederne reagerer sterkt nok eller fordømmer de fiendtlige holdningene sterkt nok. Det er også rapportert om eksempler på fordommer mot jøder, spesielt fra barn og ungdom. Myndighetene bør gå mer målbevisst frem for å bekjempe alle former for intoleranse.

Det er viktig at det blir tatt til motmæle mot hatefulle eller nedsettende ytringer. Kapasiteten blant nasjonale minoriteter til å ta til motmæle har blitt bedre enn tidligere, ikke minst på grunn av utviklingen av en rekke ulike organisasjoner. Det har samtidig stor betydning at politiske ledere og opinionsdannere fra majoritetsbefolkningen offentlig tar til motmæle mot hatefulle og nedsettende ytringer. Dette kan bidra til å gjøre det mindre legitimt å fremsette hatefulle eller nedsettende ytringer. Det er også grunn til å tro at det kan bidra til å gjøre virkningene av slike ytringer lettere å bære for de enkeltpersonene det går ut over.

Regjeringen har tatt flere initiativer for å motarbeide hatefulle ytringer. Vi viser til omtale under artikkel 6.

Barne-, familie- og ungdomsdirektoratet (Bufdir) fikk i 2014 direktoratsoppgaver knyttet til arbeidet med å motvirke etnisk diskriminering fra 2015. I tildelingsbrev til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for 2015 under mål 2 fremgår:

”Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet skal bruke de virkemidler virksomheten har tilgjengelig for å hindre diskriminering og bidra til likestilling på følgende områder:

- kjønn
- nedsatt funksjonsevne
- seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk
- etnisitet og livssyn”

I 2012 ble det, som et tiltak i Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering, gjennomført en studie av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret). Studien het ”Antisemittisme i Norge?” Undersøkelsen viser at det i Norge finnes utpregede fordommer mot jøder og andre religiøse og etniske minoriteter, inkludert rom. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, sammen med flere andre departement, vurderer hvordan undersøkelsen bør følges opp.

Vi viser til bevilgningen til arbeidet mot antisemittisme, omtalt under Del II a).

Støtte til minoriteters språk og kultur

Pkt. 22. Etter at Norge ratifiserte den europeiske pakten om region- eller minoritetsspråk, ble kvensk språk offisielt anerkjent som eget språk i Norge i 2005. Myndighetene fortsetter å gi økonomisk støtte til utdanning og kulturelle aktiviteter i regi av representanter for nasjonale minoriteter. Systemet består av et årlig tilskudd som gir regelmessig finansiering og kontinuitet i aktivitetene og programmene. Det er iverksatt ytterligere tiltak for å revitalisere og fremme kvensk kultur, som for

eksempel standardiseringen av kvensk språk. Til tross for alle disse tiltakene er kvensk språk fortsatt i en prekær situasjon, og det kreves mer målbevisste tiltak for å skape et miljø som bidrar til at minoritetsspråkene blir brukt. Det er også beklagelig at nasjonal radio kun kringkaster ett tolv minutters ukentlig program på finsk og kvensk språk, beregnet på den kvenske minoriteten, noe som er altfor lite.

Det er ingen tvil om at situasjonen for kvensk som levende bruksspråk i Norge er vanskelig. Foreløpige opplysninger som har kommet fram i ELDIA-prosjektet (ELDIA: European Language Diversity for All), synes i høy grad å bekrefte dette.

På den annen side er det gjort vesentlige framskritt ved at hovedelementene i standardiseringen av kvensk språk må sies å være på plass. Kvensk institutt har ferdigstilt arbeidet med en egen rettskriving for kvensk språk i 2014. Den kvenske skriftspråkstandarden tillater regionale variasjoner. I desember 2014 ble det publisert en bred kvensk grammatikk basert på rettskrivingen fastlagt av Kvensk språkting (et eget organ for standardiseringsarbeidet). Gjennom grammatikken er det skapt et viktig verktøy i revitaliseringen av kvensk som muntlig og skriftlig språk. Videre ble to tidligere ordbøker for kvensk slått sammen til en kvensk-norsk-kvensk nettordbok i 2014.

For øvrig er prosjektet i regi av Kvensk institutt (omtalt under artikkel 5) der målet er å bygge såkalte språkreir (dvs. en spesiell type barnehage etablert på et område for et bestemt minoritetsspråk), et eksempel på et målrettet tiltak for å stimulere bruk av kvensk språk. Prosjektet mottok 500 000 kroner i støtte fra Kulturdepartementet i 2014.

Vi viser til omtale av Språkrådets arbeid under artikkel 5.

For omtale av radio på kvensk viser vi til omtalen under Del III a) og vedlegg 6.

Utdanning og minoriteter

Pkt. 24. Utdanningssituasjonen for barn av rom har blitt bedre siden forrige overvåkingssyklus. Gjennomføringen av bestemte tiltak, som samarbeid med foreldrene, har redusert fraværet og gitt bedre resultater blant romelever. Det er imidlertid svært viktig å opprettholde en løpende dialog mellom myndighetene og representanter for rom, spesielt foreldre, slik at tiltakene som er iverksatt, får en effekt på lang sikt.

Pkt. 25. Til tross for denne positive utviklingen er det beklagelig at undervisningen ikke sikres godt nok om sommeren for et stort antall barn av rom og romanifolket/taterne når disse barna reiser med foreldrene sine. Nye ordninger må på plass for fjernundervisning.

Det har i mange år vært en utfordring å legge til rette for undervisning i skolen for barn av rom.

Oslo kommune har de siste årene mottatt statlige midler til et losprosjekt som en del av oppfølgingen av tiltak i Handlingsplan for rom i Oslo kommune. Evalueringen av handlingsplanen viser at ordningen med los som bindeledd mellom skole og foreldre

har fungert godt. Losen har vært en viktig ressurs for å følge opp skolegangen sammen med barna og foreldrene. Romlosene har styrket forståelsen for, og tilliten til, skolen blant romforeldrene. Losene har videre bidratt til å redusere fraværet og til å øke læringsutbyttet for mange rombarn.

Oslo kommune benytter også andre midler til å stimulere og utvikle tiltak ved skolestart og for å motivere barna til å være på skolen.

For å legge til rette for skrive- og lesetrening for rom, har Oslo kommune de siste årene mottatt statlige midler til barnepassordning i forbindelse med voksenopplæring. Rom selv var positive til et slikt barnepasstilbud. Barnepasstilbudet hadde imidlertid forbedringspotensiale med tanke på blant annet lokaler og barnehagepedagogisk kompetanse. De siste årene har det vært få elever til stede på voksenopplæringen, og tilbudet om barnepass er foreløpig innstilt.

For tiltak rettet mot romanifolket/tatere, se omtale under artikkel 12 om samarbeid mellom Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) og Høgskolen i Sør-Trøndelag om tilrettelegging for opplæringen og bruk av IKT i familienes reiseperioder.

DEL III Ytterligere tiltak for å styrke gjennomføringen av rammekonvensjonen

a. TILTAK FOR Å FØLGE OPP MINSITERKOMITEENS YTTERLIGERE ANBEFALINGER

Ministerkomiteens ytterligere anbefalinger er gjengitt i tekstbokser nedenfor. Øvrig tekst redegjør for norske myndigheters oppfølging.

- Sørg for at lovverket for minoritetsrettigheter gjennomføres effektivt på alle nivåer, spesielt av regionale og lokale myndigheter;

Det følger av embetsoppdraget til Utdanningsdirektoratet og fylkesmennene at de skal følge opp tiltak overfor de nasjonale minoritetene innen opplæringsfeltet.

- Gjennomfør tiltak for å øke allmennhetens kjennskap til arbeidet til Likestillings- og diskrimineringsombudet;

Det vises til omtalen av Likestillings- og diskrimineringsombudet under artikkel 4.

- Gi ombudet de ekstra ressursene som ombudet trenger for å utføre oppgavene sine effektivt;

Det vises til omtalen av Likestillings- og diskrimineringsombudet under artikkel 4.

- Iverksett resolute tiltak for å forbedre situasjonen til personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/tatere, på reisene deres;

For tiltak rettet mot romanifolket/tatere, se omtale under artikkel 12 om samarbeid mellom NAFO og Høgskolen i Sør-Trøndelag om tilrettelegging for opplæringen og bruk av IKT i familienes reiseperioder.

- Sørg for at det tas sterk avstand fra alle former for diskriminering mot personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/tatere når det gjelder tjenestetilbud, og spesielt at rom og romanifolket/tatere ikke nektes adgang til campingplasser uten gyldig grunn. Diskriminerende holdninger fra politiets side skal også sanksjoneres effektivt og behørig;

Likestillings- og diskrimineringsombudet har ved flere anledninger mottatt klager fra rom og romanifolk/tatere som har blitt nektet adgang til eller blitt bortvist fra campingplasser. På bakgrunn av en konkret henvendelse utarbeidet ombudet et informasjonsskriv sommeren 2013 som gjør rede for relevant lovverk og kontaktdetaljer til LDO. Skrivet ble sendt til organisasjoner for rom og romanifolket/tatere samt Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO) Reiseliv. Skrivet deles også ut til dem som tar kontakt med Likestillings- og diskrimineringsombudet.

I saker der publikum mener politiet opptre kritikkverdig, skal klagen sendes politimesteren i det aktuelle politidistriktet. Dersom man er uenig i politimesterens avgjørelse, eller på annen måte er uenig i håndteringen av saker, kan man påklage avgjørelsen til Politidirektoratet. Saker som gjelder spørsmålet om en ansatt har begått en straffbar handling i tjenesten, behandles av Spesialenheten for politisaker. Anmeldelsen kan sendes til Spesialenheten eller til politiet der man bor eller oppholder seg. Politiet skal umiddelbart sende saken over til Spesialenheten. Spesialenheten for politisaker mottar i svært liten grad anmeldelser om diskriminering.

Se også omtale under artikkel 4 om målrettet og systematisk innsats mot etnisk diskriminering.

- Understrek særpreget i den tradisjonelle livsstilen til rom og romanifolket/tatere i forbindelse med politiutdanningen, og fremhev den som en viktig del av deres kulturelle identitet, og bidra til at personer med bakgrunn fra disse minoritetene rekrutteres til politiet;

Politiet arbeider og virker i et mangfoldig samfunn. Det er et sentralt læringsprinsipp i politiets grunnutdanning ved Politihøgskolen. Politiet skal møte ulike grupper i samfunnet med respekt og toleranse uavhengig av alder, kjønn, kultur, livssyn og virkelighetsoppfatning. Menneskerettighetene skal vektlegges. Politihøgskolen tilbyr også etter- og videreutdanning for ansatte i politi- og lensmannsetatene i kulturforståelse og mangfold samt konflikthåndtering i et flerkulturelt samfunn. Formålet med studietilbudet er å styrke politiets evne til å gi alle borgere tillit til at det er og praktiseres likhet for loven, og at makten som anvendes, er forholdsmessig. Studiet skal bidra til høy bevissthet om egen yrkesutøvelse i et flerkulturelt samfunn.

- Sørg for at behovene til personer som tilhører den kvenske minoriteten, dekkes behørig gjennom økt offentlig radiokringkasting samtidig som mediernes uavhengighet respekteres;

Norsk rikskringkasting (NRK) innholdsforpliktelser når det gjelder nasjonale minoriteter, er spesifisert i NRK-plakaten § 14 b: "NRK skal ha programmer for nasjonale og språklige minoriteter". Videre heter det i § 14 c: "NRK skal formidle kunnskap om ulike grupper og om mangfoldet i det norske samfunnet. NRK skal skape arenaer for debatt og informasjon om Norge som et flerkulturelt samfunn."

I Medietilsynets allmennkringkastingsrapporter for perioden 2010-2013 har tilsynet konkludert med at tilbudet til de nasjonale minoritetene er på et lavt nivå. De forutsetter derfor at NRK fortsetter å jobbe aktivt for å styrke dette tilbudet. Kulturministeren har som NRKs generalforsamling understreket at det er viktig at NRK tilbyr innhold som innfrir kravet om programmer for nasjonale minoriteter, og forutsetter at NRK følger opp Medietilsynets anmerkninger.

Se også vedlegg 6 om NRKs tilbud til og programmer om nasjonale minoriteter 2010 – 2013.

- Finn løsninger som er tilpasset den bestemte livsstilen til rom og romanifolket/taterne for å gi dem lik tilgang til god undervisning samtidig som de kan ivareta sin egen kultur, ved å innføre tilpassede undervisningsordninger, deriblant fjernundervisning

Det vises til omtale av Oslo kommunes losprosjekt under Rådgivende komité's anbefaling pkt. 24 og 25 i Del II b).

Se også omtale under artikkel 12 om samarbeidet mellom Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) og Høgskolen i Sør-Trøndelag.

b. TILTAK FOR Å FØLGE OPP DEN RÅDGIVENDE KOMITEENS FUNN ARTIKKEL FOR ARTIKKEL

Den rådgivende komité's anbefalinger artikkel for artikkel er gjengitt i tekstbokser nedenfor. Øvrig tekst redegjør for norske myndigheters oppfølging.

Artikkel 3

- 1. Enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, skal ha rett til fritt å velge å bli behandlet eller ikke å bli behandlet som sådan, og det skal ikke oppstå noen ulempe som følge av dette valg eller av utøvelsen av de rettigheter som er knyttet til dette valg.*
- 2. Personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan utøve rettighetene og nyte godt av frihetene som følger av de prinsipper som er nedfelt i denne Rammekonvensjon så vel individuelt som i fellesskap med andre.*

Personlig virkeområde for Rammekonvensjonen

Pkt. 34. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å ha en holdning basert på dialog og rett til selvidentifisering overfor personer som tilhører den kvenske minoriteten. Videre er det ønskelig at myndighetene beholder sin fleksible og åpne holdning når det gjelder rammekonvensjonens virkeområde, spesielt overfor

innvandrere som nettopp har kommet til Norge, og som ønsker å identifisere seg med etniske grupper som har status som nasjonal minoritet.

Pkt. 38. Den rådgivende komité ber myndighetene om å finne måter å samle inn mer pålitelige opplysninger om situasjonen til nasjonale minoriteter på, i tett samarbeid med personene det gjelder, og helt i samsvar med internasjonale retningslinjer for data- og personvern.

Det vises til omtale i den første statsrapporten, der prinsippet om selvidentifisering i Norges politikk er slått fast. Når det kommer til rammekonvensjonens virkeområde, vises det til omtalen i *Forordet*.

Norges forskningsråd blir tildelt en årlig bevilgning på 1,5 mill. kroner til forskning om nasjonale minoriteter. Midlene finansierer blant annet et doktorgradsprosjekt om romani-/taterspråk. Tiltak som kan styrke rekrutteringen av forskere, blir også prioritert.

Det er en utfordring å rekruttere forskere til forskning om nasjonale minoriteter. De forskningsetiske utfordringene er også store. Tidligere tiders forskning på enkelte av de nasjonale minoritetene gjør det forståelig at mange innenfor minoritetene uttrykker stor skepsis mot ytterligere forskning.

Innsamling av statistikk om de nasjonale minoritetene er en utfordring for Norge. Det føres ikke statistikk på grunnlag av etnisk tilhørighet.

Artikkel 4

1. Partene forplikter seg til å garantere for personer som tilhører nasjonale minoriteter retten til likhet for loven og til lik beskyttelse av loven. I denne forbindelse skal enhver diskriminering basert på tilhørighet til en nasjonal minoritet være forbudt.

2. Partene forplikter seg til der det er nødvendig å treffe egnede tiltak for å fremme full og effektiv likestilling mellom personer som tilhører en nasjonal minoritet og dem som tilhører majoriteten, på alle områder av det økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle liv. I denne forbindelse skal de ta behørig hensyn til de særegne forhold som gjelder for de personer som tilhører nasjonale minoriteter.

3. De tiltak som treffes i samsvar med paragraf 2, skal ikke betraktes som diskriminerende handlinger.

Rettslige og institusjonelle rammer for bekjempelse av diskriminering

Pkt 46. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å skape økt bevissthet om arbeidet til Likestillings- og diskrimineringsombudet og bevilge de ressursene ombudet trenger for å utføre sine oppgaver effektivt. Det bør også iverksettes ytterligere tiltak for å støtte personer som tilhører nasjonale minoriteter, og som ønsker juridisk bistand for å utøve sine rettigheter i diskrimineringssaker.

Pkt. 47. Den rådgivende komité oppfordrer også myndighetene til å lytte til ombudets ønske om et utvidet mandat for å kunne tilby juridisk bistand til personer som mener de er ofre for diskriminering.

Likestillings- og diskrimineringsombudet

Det vises til omtalen av Likestillings- og diskrimineringsombudets arbeid i Norges tredje periodiske rapport. Ombudet hadde i 2014 et særlig fokus på samer og skolegang for rom.

Likestillings- og diskrimineringsombudet mottar relativt få klage- og veiledningssaker fra personer som tilhører nasjonale minoriteter. En oversikt over saker fra samer og personer tilhørende nasjonale minoriteter i årene 2006 - 2013 følger nedenfor.

	2006-2009	2010-2013	Total
Klagesaker	14	25	39
Samer	8	2	10
Romanifolk/tatere	2	4	6
Rom	3	18	21
Jøder	1	1	2
Veiledningssaker	38	47	85
Samer	17	22	39
Romanifolk/tatere	8	1	9
Rom	9	21	30
Kvener	1	2	3
Skogfinner	1	0	1
Jøder	2	2	4
Annet	21	30	51
Samer	14	16	30
Romanifolk/tatere	5	3	8
Rom	2	11	13
Jøder	1	1	2
Total	73	102	175

Ombudets saksbehandlingssystem gir begrenset adgang til å differensiere henvendelser på grunnlag av etnisitet. Oversikten kan derfor ikke anses som en uttømmende oversikt over henvendelser fra nasjonale minoriteter til ombudet.

Diskrimineringsloven

Diskrimineringsloven om etnisitet trådte i kraft 1. januar 2014. Lovens formål er å fremme likestilling uavhengig av etnisitet, religion og livssyn. Loven gjelder på alle samfunnsområder, med unntak av familieliv og andre rent personlige forhold.

Det er forbudt å diskriminere på grunn av etnisitet, religion eller livssyn, jf. § 6 første ledd. Diskriminering på grunn av nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk regnes også som diskriminering på grunn av etnisitet. Forbudet gjelder diskriminering på grunn av faktisk, antatt, tidligere eller fremtidig etnisitet, religion eller livssyn. Forbudet gjelder også diskriminering på grunn av etnisitet, religion eller livssyn til en person som den som diskrimineres, har tilknytning til.

Med diskriminering menes direkte og indirekte forskjellsbehandling. Direkte forskjellsbehandling er en handling eller unnlattelse som har som formål eller virkning at en person blir behandlet dårligere enn andre i tilsvarende situasjon, og at dette skyldes etnisitet, religion eller livssyn. Med indirekte forskjellsbehandling menes

enhver tilsynelatende nøytral bestemmelse, betingelse, praksis, handling eller unnlattelse som fører til at personer stilles dårligere enn andre, og at dette skjer på grunn av etnisitet, religion eller livssyn.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven.

Positiv særbehandling er tillatt på gitte vilkår. Særbehandlingen må være egnet til å fremme lovens formål, og det må være et rimelig forhold mellom det man ønsker å oppnå, og hvor inngripende forskjellsbehandlingen er for den som stilles dårligere. Særbehandlingen opphører når formålet med den er oppnådd.

Trakassering på grunn av etnisitet, religion eller livssyn er forbudt. Trakassering er definert som handlinger, unnlattelser eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlig, nedverdiggende eller ydmykende.

Loven har en bestemmelse om delt bevisbyrde. Det vil si at hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at lovbrudd har funnet sted, er det opp til den som er ansvarlig for handlingen, unnlattelsen eller ytringen, å sannsynliggjøre at det likevel ikke har funnet sted slikt brudd.

Aktivitets- og rapporteringsplikt

Diskrimineringsloven om etnisitet inneholder en aktivitets- og redegjørelsesplikt. Aktivitetsplikten er en plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål. Plikten omfatter alle offentlige arbeidsgivere og alle private arbeidsgivere som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte. Den gjelder også offentlige myndigheter og arbeidslivets organisasjoner innenfor sine virkefelt. Arbeidsgivere skal redegjøre i årsberetning eller årsbudsjett om tiltak som fremmer likestilling og hindrer diskriminering. Tilsvarende plikter finnes i likestillingsloven, som forbyr diskriminering på grunn av kjønn, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne, og diskrimineringsloven om seksuell orientering.

Håndhevingsapparatet

Loven håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda, og av domstolene. Ombudet kan avgi uttalelser om det har skjedd brudd på loven. Enkeltsaker som behandles av ombudet, kan bringes inn for nemnda dersom partene ikke frivillig retter seg etter ombudets uttalelse. Nemnda fatter vedtak om at forhold er i strid med loven. Nemnda kan pålegge stansing, retting og andre tiltak som er nødvendige for å sikre at diskriminering, trakassering, instruks eller gjengjeldelse opphører, og for å hindre gjentakelse. Nemnda kan sette en frist for oppfyllelse av pålegget. Nemnda har også kompetanse til å ilegge tvangsmulkt for å sikre gjennomføring av pålegg. Avgjørelser om oppreisning og erstatning må fattes av domstolene. Diskrimineringsloven om etnisitet inneholder en egen straffebestemmelse for grove overtredelser av diskrimineringsforbudet som er begått av flere personer i fellesskap. Straffen er bøter eller fengsel inntil tre år. En person som tidligere er dømt etter denne bestemmelsen, kan dømmes selv om overtredelsen ikke er grov.

Loven følger kravene i EUs rådsdirektiv 2000/43/EF om likebehandling uavhengig av rase eller etnisk opprinnelse og EUs rådsdirektiv 2000/78/EF om likebehandling i arbeidslivet. FNs rasediskrimineringskonvensjon er inkorporert i norsk lov gjennom diskrimineringsloven om etnisitet.

Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009-2012

I 2009 la den daværende regjeringen fram Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009-2012. Planen ble forlenget ut 2013. Planen var rettet mot å bekjempe den diskrimineringen som særlig innvandrere og deres barn, samer og nasjonale minoriteter kan oppleve. Planens 66 tiltak hadde et særlig fokus på arbeidsliv, offentlig tjenesteyting, boligmarked, barnehage/skole/utdanning og på diskriminering ved utesteder. Et av hovedmålene med handlingsplanen var å bidra til en god implementering av aktivitets- og rapporteringspliktene i diskrimineringslovgivningen. Et annet hovedmål var å øke kunnskapen om art, omfang, og årsaker til diskriminering for å kunne sette i verk mer treffsikre tiltak. Handlingsplanen ble evaluert av Norsk institutt for by- og regionforskning i 2013.

Vi viser videre til omtale av relevante bestemmelser i straffeloven som omhandler diskriminering i Norges første periodiske rapport (2000) under artikkel 4.1. Når det gjelder straffeloven § 135 a (diskriminerende eller hatefulle ytringer), ble skyldkravet endret i 2005, slik at grov uaktsomhet nå er tilstrekkelig.

Videre er det gjort generelle endringer i rettshjelpsregelverket etter at rettshjelploven ble omtalt i Norges første rapportering i punkt 2.3.4. Endringene består blant annet i nye inntektsgrenser for å få innvilget rettshjelp. Gjeldende inntektsgrenser per november 2014 er 246 000 kroner for enslige og 369 000 kroner for ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi. Vilkår knyttet til formue er uendret. Også vilkåret for å få dispensasjon dersom grensene er overskredet, er endret siden den første rapporteringen. Vilkåret for å få innvilget rettshjelp i en slik situasjon er at utgiftene til juridisk bistand blir betydelige i forhold til søkerens økonomiske situasjon.

Rettshjelp forutsetter i utgangspunktet at saken omfattes av lovens opplistede sakstyper. Saker om diskriminering er ikke en egen sakstype etter rettshjelplovens system. Loven omfatter imidlertid sakstyper der diskriminering kan være et element, for eksempel saker med påstand om usaklig oppsigelse fra bolig eller arbeid. I saker som ikke omfattes av lovens opplistede sakstyper, kan det unntaksvis innvilges rettshjelp når de økonomiske vilkårene er oppfylt og saken objektivt sett berører søker i særlig sterk grad. Ved vurderingen skal det legges vekt på om saken har likhetstrekk med sakstypene som omfattes av loven. Dersom utgiftene til juridisk bistand blir betydelige i forhold til søkerens økonomiske situasjon, kan det også i slike saker innvilges rettshjelp selv om de økonomiske vilkårene ikke er oppfylt.

Rom og romanifolket/taterne

Pkt. 51. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å iverksette resolute tiltak for å forbedre situasjonen til personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/taterne, på reisene deres.
--

Pkt. 52. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å iverksette resolute tiltak for å forhindre enhver form for diskriminering mot personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/taterne når det gjelder tilgang på tjenester. Diskriminerende holdninger fra politiets side skal også sanksjoneres effektivt og behørig.

Pkt. 53. Myndighetene bør påse at politikk og programmer som tar sikte på å forbedre situasjonen til rom og romanifolket/taterne gjennomføres effektivt i tett samarbeid med personene som berøres.

Det vises til tidligere rapporteringer om kollektive og individuelle erstatninger til romanifolket/taterne for tidligere overgrep.

Romanifolkets/taternes kulturfond

Stiftelsen som administrerer Romanifolkets/taternes kulturfond, kom i ordinær drift i 2008. Fondet var opprinnelig på 75 mill. kroner. Avkastningen som finansierte stiftelsen, var til og med 2013 fastsatt lik renter på langsiktige statsobligasjoner med 10 års løpetid. Avkastningen utgjorde 3,55 mill. kroner. Fra og med 2014 ble avkastningsmodellen erstattet med ordinære årlige tilskuddsbevilgninger. Samtidig har de årlige bevilgningene økt. I 2014 ble det bevilget 5 mill. kroner, og i 2015 ble det bevilget 5,2 mill. kroner.

Tilskuddet skal forvaltes på en slik måte at det bidrar til tiltak og aktiviteter som fremmer bevaring og utvikling av romanifolkets/taternes kultur, språk og historie. Styret til Stiftelsen romanifolkets/taternes kulturfond velges årlig og består av medlemmer fra de av romanifolkets/taternes organisasjoner som er godkjent av departementet som berettiget til driftsstøtte. Staten har én representant med tale og forslagsrett, men ikke stemmerett. Nye organisasjoner som tilfredsstillir kriteriene for driftsstøtte, kan gå inn i styret. Fra 2010 er én ny organisasjon kommet inn styret i tillegg til de to som var representert i 2008 og 2009.

Styret i stiftelsen har i 2013 og 2014 gjennomgått vedtektene for stiftelsen med sikte på å redusere de administrative utgiftene. Forslaget til vedtektsendringer er til behandling i Stiftelsestilsynet.

Stiftelsen opprettet i 2014 et eget kompetansesenter som det er forutsatt at skal arbeide med bl.a. språk, historie og kultur, skolesaker og fagutdanning samt håndverkstradisjon. Videre skal senteret jobbe med økonomiske og juridiske forhold for romanifolk/tatere samt generelle diskrimineringsutfordringer.

Vi viser for øvrig til omtale av

- Spesialenheten for politisaker under Del III a);
- Romanifolk/taterutvalget og Handlingsplanen for rom under Del II a);
- Diskrimineringsloven og håndhevingsmekanismene samt Handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering under artikkel 4;
- Tiltak mot intoleranse og hatkriminalitet under artikkel 6.

Artikkel 5

1. *Partene forplikter seg til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur,*

samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, det vil si deres religion, språk, tradisjoner og kulturarv.

2. *Uten at tiltak truffet i henhold til deres generelle integrasjonspolitik derved berøres, skal Partene avstå fra politikk eller praksis som tar sikte på å assimilere personer som tilhører nasjonale minoriteter mot deres vilje, og beskytte disse personene mot enhver handling som tar sikte på slik assimilasjon.*

Økonomisk støtte til nasjonale minoriteters kultur

Pkt. 63. Den rådgivende komité ber myndighetene iverksette nødvendige tiltak for effektivt å støtte minoritetskulturene, og spesielt minoritetsspråkene.

Pkt. 64. Den rådgivende komité ber myndighetene være mer oppmerksomme på de behovene personer som tilhører nasjonale minoriteter selv uttrykker, slik at det ikke bare er det historiske bildet som vernes, men også aspekter ved den identiteten de har i dag, deriblant kulturen og språket, i nært samarbeid med personene det gjelder.

Norske myndigheter har jevnlig kontakt med de nasjonale minoritetenes organisasjoner. Store deler av de ressursene som bevilges til nasjonale minoriteter, kanaliseres gjennom tilskudd til nasjonale minoriteter (driftsstøtte til organisasjoner som representerer de nasjonale minoriteter, og prosjektstøtte), og dessuten til støtte til kvensk språk og kultur. Prosjektstøtte og støtte til kvensk språk og kultur deles ut etter søknad. På denne måten får de nasjonale minoritetene være med å påvirke hvilke kultur- og språktiltak som bør iverksettes.

Kainun institutti – Kvensk institutt

Kainun institutti – Kvensk institutt ble opprettet som en selvstendig stiftelse i 2008. Instituttet er en delvis videreføring av Kvæntunet, som tidligere var drevet av Porsanger kommune.

Kainun institutti – Kvensk institutt har hatt følgende utvikling av tilskuddet fra Kulturdepartementet:

2011: 4,823 mill. kroner, 2012: 4,973 mill. kroner, 2013: 5,137 mill. kroner, 2014: 5,317 mill. kroner, 2015: 5,439 mill. kroner.

Tilskudd til minoritetsspråkprosjekter

Kulturdepartementet ga i 2014 prosjektmidler til tre minoritetsspråkprosjekter. Det gjelder et prosjekt i regi at Kvensk institutt som skal stimulere tospråkighet og bruk av kvensk blant kvenske barnehagebarn gjennom såkalte språkreir. Kvensk institutt samarbeider med Norske kveners forbund/Ruijan Kveeniliitto, Universitetet i Tromsø, Porsanger kommune og enkelte barnehager om dette prosjektet. Et annet prosjekt som mottok statsstøtte, er Jødisk Museum i Oslo som planlegger å starte jiddischkurs. Det tredje prosjektet har som formål å lage en bok med romfortellinger, på romanes og norsk, og gjennomføres av interesseorganisasjonen Club Romano i samarbeid med Romtiltaket i Oslo kommune. De tre prosjektene har mottatt til sammen 635 000 kroner fra Kulturdepartementet.

Språkrådet

Språkrådet er statens fagorgan i språkspørsmål. I samsvar med det som ble varslet i St.meld. nr. 35 (2007–2008) Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk, har Språkrådet fått et utvidet arbeids- og ansvarsområde, herunder et ansvar også for andre språk enn norsk. I vedtektene er det fastsatt at Språkrådet skal ta hensyn til den totale språksituasjonen i landet, slik denne kommer til uttrykk gjennom de språklige interessene til personer med samisk eller minoritetsspråklig bakgrunn eller tilknytning. Kulturdepartementet ga i 2011 Språkrådet i oppdrag å engasjere seg mer aktivt i spørsmål som gjelder andre språk enn norsk. Språkrådet har ikke overtatt oppgaver eller ansvar fra andre aktører, slik at de utvidede funksjoner som er lagt til Språkrådet, betyr enn reell styrking av arbeidet med minoritetsspråklige spørsmål.

Språkrådets utvidede arbeids- og ansvarsområde omfatter i prinsippet alle ikke-norske mindretallsspråk i Norge, men først og fremst de språkene som hører til nasjonale minoriteter, og som er vernet etter den europeiske språkpakten, det vil si kvensk, romani og romanes. Språkrådets arbeid har i første omgang vært konsentrert om kvensk. I 2013 tilsatte Språkrådet en egen rådgiver for minoritetsspråklige spørsmål, og Språkrådet har bygget opp en rådgivningstjeneste på feltet. Språkrådets arbeid på minoritetsspråkfeltet skjer i tett kontakt med de ulike språkenes brukerorganisasjoner og skal være så kunnskapsbasert som mulig.

En hovedoppgave for Språkrådet er å bidra til å øke bruken av de nasjonale minoritetsspråkene og styrke deres status. Det er en viktig oppgave å informere og gi råd om minoritetsspråkene og arbeide for mer kompetanse og forskning på feltet. I 2013 la Språkrådet vekt på å utarbeide allmenn informasjon om den nye rollen de hadde fått. Her er det tatt utgangspunkt i at minoritetsspråkene er svært ulikt stilt når det gjelder status- og korpusutvikling, herunder tilgang til ulike typer språklig infrastruktur og med hensyn til opplæringsmuligheter og språkbruketrettigheter. Ellers har Språkrådet arbeidet for å synliggjøre minoritetsspråkene i det offentlige rom, blant annet på arrangementer i regi av Språkåret 2013 og på minoritetsspråkdagen i november 2014.

Språkåret 2013

Året 2013 var nasjonalt språkår i Norge, organisert som et eget prosjekt i regi av Nynorsk kultursentrum. Gjennom utviklingstilskudd og grunnfinansiering ga Kulturdepartementet i årene 2010-2013 et samlet tilskudd direkte til Språkåret på nærmere 7,8 mill. kroner, i tillegg til at Nynorsk kultursentrums ordinære budsjett ble styrket. Målet var å skape en inkluderende og samlende markering av det språklige mangfoldet i Norge og dermed sterkere aksept for verdien av slikt mangfold.

En rekke aktører deltok med egne tiltak året igjennom. Blant annet ble det i samarbeid med Språkrådet arrangert en egen minoritetsspråkdag som skulle legge til rette for samarbeid og erfaringsutveksling mellom de nasjonale minoritetsmiljøene og støtte språkarbeid hos de enkelte minoritetsspråkgruppene. Flere organisasjoner med tilknytning til både kvensk og romani var representert. Behovet for et slikt kontaktforum ble stadfestet, og minoritetsspråkdagen er nå en årlig begivenhet i regi av Språkrådet. Språkrådet markerte ellers året ved å arrangere, initiere og samarbeide om en rekke konferanser, seminarer, foredrag og utstillinger over hele landet og ved å formidle informasjonsmateriell av ulikt slag.

Norsk Skogfinsk Museum fikk fast tilskudd over statsbudsjettet fra 2007 med 1 mill. kroner. Tilskuddet har utviklet seg slik de siste fem årene: 2010: 2,393 mill. kroner, 2011: 2,467 mill. kroner, 2012: 2,543 mill. kroner, 2013: 2,627 mill. kroner, 2014: 2,719 mill. kroner.

I 2013 ble det bevilget et særskilt statlig tilskudd på 2 mill. kroner til Norsk Skogfinsk Museum i tillegg til ordinær driftsstøtte for 2013. Midlene ble bevilget til utredning av spørsmålet om den videre utviklingen av de skogfinske museumsoppgavene, herunder etablering av et nytt skogfinsk museumsbygg i tilknytning til Finnetunet på Svullrya. Det er lagt til grunn at utredningen skal vurdere museets grunnlag, behov og faglige utvikling, og se på mulige synergier opp mot Anno museum (tidligere Hedmark fylkesmuseum).

Norsk kulturråd har også støttet ulike prosjekter med relevans for skogfinsk kultur, se vedlegg. Se også omtale om Kulturrådets aspirantordning nedenfor.

Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet

Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet er fra 2010 organisatorisk en del av Anno museum (tidligere Hedmark fylkesmuseum), der Glomdalsmuseet inngår. Landsforeningen for Romanifolket og Taternes Landsforening uttrykte bekymring i forbindelse med planene om sammenslåing av museene i Hedmark. På denne bakgrunn la Kultur- og kirkedepartementet til grunn at ved opprettelse av en ny museumsenhet i Hedmark, der Glomdalsmuseet og utstillingen om romanifolkets/taternes kultur og historie inngår, skal romanifolket/taterne sikres effektiv deltakelse i henhold til rammekonvensjonen. Videre er det satt som en forutsetning for statstilskudd til Anno museum at det settes av tilstrekkelige midler til at arbeidet med formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie kan holdes på et museumsfaglig godt nivå.

Norsk kulturråd har også gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet ulike prosjekter med relevans for romanifolkets/taternes kultur, se vedlegg 2.

Jødisk museum i Oslo

Jødisk museum i Oslo fikk fast tilskudd over statsbudsjettet fra 2007 med 1,430 mill. kroner. Tilskuddet har utviklet seg slik i perioden 2010-2014: 2010: 2,416 mill. kroner, 2011: 2,491 mill. kroner, 2012: 2,568 mill. kroner, 2013: 2,888 mill. kroner, 2014: 2,989 mill. kroner.

I tillegg er det avsatt 1 mill. kroner i 2014 for å styrke arbeid mot antisemittisme, se omtale under artikkel 6.2.

Kulturdepartementet har videre støttet utvidelsen av lokalene for museet med til sammen 7,85 mill. kroner. Prosjektet har gitt bedre fysiske rammebetingelser for formidlingen av jødisk kultur og historie, blant annet lokaler for utstillinger og dokumentasjon. Den nye utstillingen om det jødiske året ble åpnet i mai 2010.

Norsk kulturråd har også gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet ulike prosjekter med relevans for jødisk kultur, se vedlegg 2.

Mangfold i museene

Mangfoldsnettverket (Nasjonalt nettverk for minoriteter og kulturelt mangfold) gjennomførte i perioden 2009-2012 prosjektet Mangfold i museene, et rekrutteringsprosjekt for personer med minoritetsbakgrunn. Hensikten var å øke minoritetenes kjennskap til og kompetanse om variert museumsarbeid, og ideen om at museene styrkes når minoritetene deltar. Gjennom prosjektet ønsket nettverket å bidra til at flere stemmer ble inkludert i museene, og å skape en mer nyansert dialog rundt forståelsen av hva norsk kultur er, og hvilken rolle museene kan ha i et komplekst og flerkulturelt samfunn.

Prosjektet ble gjennomført som tre ettårige delprosjekter. Hvert delprosjekt var delt i to deler: en opplæringsperiode med variert museumsarbeid, og en teoridel der rekruttene var samlet 2-3 dager 3-4 ganger i hvert delprosjekt. Opplæringsperioden varte fra tre måneder med full arbeidstid til seks måneder med halv arbeidstid. Deltakerne fikk et lite honorar samt dekket alle utgifter i forbindelse med prosjektet. Museene inngikk avtaler med rekruttene om å legge til rette for interessante og varierte arbeidsoppgaver, og å tilby en mentor som skulle veilede rekruttene i praksisperioden.

19 rekrutter og elleve museer deltok i prosjektet. I perioden 2011-2014 deltok to rekrutter fra nasjonale minoriteter.

Kulturrådets aspirantordning

Kulturrådet fikk ansvar for å opprette en aspirantordning i 2012. Målet med ordningen er å bidra til at kulturinstitusjonene speiler mangfoldet i befolkningen ved i større grad å rekruttere kandidater med variert kulturell og sosial bakgrunn. En mer mangfoldig personalprofil vil bidra til å fremme nye impulser og stimulere til nytenking og utvikling i alle deler av kultursektoren. Ordningen er etablert med et begrenset antall aspiranter og skal ta sikte på «gradvis utvikling på bakgrunn av erfaring». Målgruppa er nyutdannede kunstnere, kulturarbeidere med kunstfaglig grunnutdanning eller personer med tilsvarende kompetanse. Om kvalifikasjonene er like, prioriteres personer med minoritetsbakgrunn.

Norsk Skogfinsk Museum fikk et aspirantstipend i 2014.

Artikkel 6

- 1. Partene skal fremme en ånd av toleranse og tverrkulturell dialog og treffe effektive tiltak for å fremme gjensidig respekt og forståelse og samarbeid mellom alle personer som bor på deres territorium, uansett disse personers etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet, særlig på områdene utdanning, kultur og media.*
- 2. Partene forplikter seg til å treffe egnede tiltak for å beskytte personer som kan utsettes for diskriminerende, fiendtlige eller voldelige handlinger, eller trusler om dette, som følge av deres etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet.*

Bekjempe intoleranse

Pkt. 73. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å iverksette mer resolute tiltak for å fremme toleranse, gjensidig respekt og sosial samhörighet i det norske samfunnet og å sørge for at tiltakene gjøres gjenstand for grundig og regelmessig
--

evaluering. Myndighetene bør også oppfordre media til å overholde gjeldende etiske retningslinjer, med behørig hensyn til medienes uavhengighet.

Pkt. 74. I forbindelse med politiutdanningen ber Den rådgivende komité myndighetene om å understreke særpreget i den tradisjonelle livsstilen til rom og romanifolket/taterne som en viktig del av deres kulturelle identitet og bidra til at personer med bakgrunn fra disse samfunnene rekrutteres til politiet.

Pkt. 75. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å påse at rom og romanifolket/taterne ikke nektes adgang til campingplasser uten gyldig grunn.

Pkt. 76. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å sørge for sikkerheten til alle personer som tilhører nasjonale minoriteter, spesielt på og rundt deres religiøse samlingssteder, i samarbeid med representantene for disse gruppene.

Pkt. 80. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å iverksette effektive tiltak for at personer som tilhører minoritetene rom og romanifolket/taterne og har vært offer for den tidligere assimileringspolitikken, skal kunne utøve sine rettigheter. Videre oppfordres myndighetene til umiddelbart å iverksette alle mulige tiltak, deriblant en mer proaktiv holdning, som å bruke offentlige arkiver og annen dokumentasjon for at de gjeldende personene skal kunne identifiseres i henhold til sin egen kulturelle opprinnelse. Myndighetene bør også etablere en nasjonal ordning for tildeling av behørig økonomisk erstatning i tett samarbeid med personene det gjelder.

Artikkel 6.1

Bekjempelse av fordommer og rasisme i barnehager og skole

For barnehager, grunnskoler og videregående skole er det satt i gang flere tiltak for å fremme gjensidig respekt, forståelse og samarbeid mellom ulike grupper i samfunnet. Ansatte i barnehagene er pålagt å legge til rette for likeverdig dialog og et berikende fellesskap mellom ulike grupper. Dette følger både av Manifest mot mobbing 2009-2010 og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Rammeplanen gjør det også mulig å ta inn aktiviteter som er knyttet til kultur, levesett og livssituasjon hos de nasjonale minoritetene. Det flerkulturelle Norge og arbeid mot fordommer og rasisme er viktige elementer i rammeplanen:

”Befolkningen i Norge er preget av språklig, kulturelt og religiøs mangfold som vil være berikende og en styrke for fellesskapet i barnehagen. Barnehagen skal legge til rette for likeverdig dialog og samhandling mellom ulike grupper. Barn som tilhører den samiske urbefolkningen, de nasjonale minoritetene og barn fra etniske minoritetskulturer må få støtte i å utvikle sin doble kultur-tilhørighet”.

(Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver).

Læreplanverket for grunnskolen og videregående opplæring i Kunnskapsløftet sier eksplisitt at elevene skal ha kompetanse om våre nasjonale minoriteter. For eksempel setter læreplanen i samfunnsfag på 7. trinn som kompetansemål at elevene skal kunne *”gjere greie for nasjonale minoriteter som finst i Noreg, og beskrive hovudtrekk ved rettane, historia og levokåra til dei nasjonale minoritetane.”* Utover

dette er det flerkulturelle og arbeid mot fordommer og rasisme også sterkt framhevet i hele læreplanverket.

Kunnskap om nasjonale minoriteter i barnehager og skole

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet et informasjonsmaterieell for de som jobber i barnehagen eller skolen. Materiellet er utviklet i tett samarbeid med organisasjonene for de nasjonale minoritetene og skal være til hjelp for å bedre forstå bakgrunnen til elever fra minoritetene. Informasjonsmateriellet viser hvilke rettigheter de nasjonale minoritetene har og gir en kortfattet innføring i historie, språk og levesett for jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, rom og romanifolket/taterne. Materiellet viser også ansatte i barnehagen og i skolen hvordan opplæring om de nasjonale minoritetene kan knyttes direkte til ulike deler av læreplanen og rammeplanen

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har utarbeidet et undervisningsmaterieell om de nasjonale minoritetene. Dette er forankret i Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver og i Kunnskapsløftet. Materiellet er hovedsakelig knyttet opp mot de nasjonale minoritetens kultur, tradisjoner, språk og levemåter før og nå. Undervisningsmateriellet er utarbeidet i tett samarbeid med organisasjonene for de nasjonale minoritetene. Det er lagt ut på nettstedet minstemme.no, et nettsted for læring om demokrati og deltakelse.

Kursopplegget Dembra – Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme – ble fra 2011 etablert som et treårig pilotprosjekt på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet. Dembra gjennomføres ved fem ungdomsskoler per runde, over et halvt år. Ledelsen og alle lærerne ved hver skole deltar på tre kurssamlinger for faglig påfyll og metodisk inspirasjon. Lokale team med skoleledere og lærere skal gjennomføre planer på sin skole som kan bidra til å bygge en inkluderende og demokratisk skolekultur. Dembra er ment å gi skolene redskaper til å bygge kultur og beredskap mot fordommer, diskriminering, radikalisering og voldelig ekstremisme. Opplegget er utviklet av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret), Det Europeiske Wergelandssenteret og Universitetet i Oslo. Prosjektperioden for Dembra er 2012-2015.

Gjennom prosjektet «Romanifolket/taterne – fra barn til voksen» er flere blitt kjent med taternes kultur, se omtale om prosjekt under artikkel 12.

Kunnskapsdepartementet ga i 2013 midler til opprettelse av en stilling ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) som skal bidra til forskning og undervisning på området antisemittisme.

I tillegg bevilget Stortinget i 2013 et engangsbeløp på 4 millioner til tiltak mot antisemittisme i skolen. Blant annet er det gitt støtte til ettårig pilotprosjekt i regi av Det Mosaiske Trossamfund. Det skal utvikles et eget undervisningsopplegg i samråd med Utdanningsdirektoratet. Deretter skal opplegget prøves ut på et visst antall skoler.

Kartlegging av omtale av nasjonale minoriteter i læremidler

I 2014 fikk Utdanningsdirektoratet i oppdrag å kartlegge hvordan læremidlene for ungdomstrinnet og videregående opplæring i religion, livssyn og etikk og i

samfunnsfag omtaler antisemittisme, islamofobi, rasisme, ekstremisme og radikaliseringsprosesser. Resultatene av kartleggingen forelå i desember 2014. Oppsummert viste rapporten at det er store forskjeller når det gjelder hvor mye oppmerksomhet som blir viet til ulike minoritetsgrupper i læremidlene. Samene er gjennomgående omtalt, mens nasjonale, etniske og religiøse minoriteter er lite omtalt. Antisemittisme behandles først og fremst i historie- og i religions- og livssynsbøkene. Både rasisme og antisemittisme tematiseres først og fremst som et historisk fenomen i historiebøkene. Et flertall av lærerne som er intervjuet, opplever det som lite aktuelt og relevant å undervise om nasjonale minoriteter. Mange av elevene gir uttrykk for at de ikke har hørt om flere av de nasjonale minoritetsgruppene i Norge.

Kunnskap om nasjonale minoriteter i politiutdanningen

Det vises til omtale om politiutdanningen under Del III a).

Opplysningstiltak

I forbindelse med budsjettbehandlingen i Stortinget i november 2014 ble det enighet om å bevilge 3,5 millioner til opplysningstiltak i regi av Det Mosaiske Trossamfund.

Tilskudd til råd for tro og livssyn

Kulturdepartementet har i rapporteringsperioden videreført årlig driftstilskudd til tre råd for tro og livssyn (paraplyorganisasjoner): Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Norges Kristne Råd og Islamsk Råd Norge. Formålet med tilskuddene er å bidra til dialog og samarbeid mellom tros- og livssynssamfunnene i Norge. Både Norges Kristne Råd, Islamsk Råd Norge og Det Mosaiske Trossamfund, som er et jødisk trossamfund, er medlem i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn. Kulturdepartementet har i tillegg gitt tilskudd til diverse dialogprosjekter på tros- og livssynsområdet, blant annet fikk Det Mosaiske Trossamfund i 2011 et tilskudd til sitt dialogarbeid og arbeid for å motvirke antisemittisme i Norge. Vi viser også til omtalen under artikkel 5.

Artikkel 6.2

Hatkriminalitet

Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2014 om mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2014 viderefører det sentrale målet om en målrettet og effektiv straffesaksbehandling av høy kvalitet som ivaretar rettssikkerhet og menneskerettigheter. Såkalt hatkriminalitet skal vies særskilt oppmerksomhet. Hatkriminalitet omfatter vold og overgrep mot personer på bakgrunn av deres trosbekjennelse, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, seksuelle legning, leveform eller orientering eller nedsatt funksjonsevne. Slik vold rammer ikke bare det enkelte offer, men skaper redsel og utrygghet hos alle med samme bakgrunn som offeret. Sakene skal derfor håndteres med stort alvor av politiet.

Politiet avgir tertialvis rapportering om anmeldte tilfeller av hatkriminalitet, og mulige forbedringer i forbindelse med registreringen av hatkriminalitet er under utredning. Utredningsarbeidet må ses i sammenheng med struktur- og kvalitetsreformen i politiet. Strukturreformen har som formål å frigjøre ressurser til løsning av politiets kjerneoppgaver og å legge til rette for et kompetent og robust lokalt politi samt fagmiljøer og spesialister regionalt og nasjonalt. Kvalitetsreformen

har som formål å utvikle et utviklings- og forbedringsdyktig, kunnskapsbasert og effektivt politi.

Det vises videre til regjeringens Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, tiltak 24 om å styrke politiets tilstedeværelse på internett.⁷ Det skal etableres en gruppe som skal styrke politiets forebyggende arbeid mot radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett. Gruppen skal åpent være til stede på nettsteder som kan bidra til å fremme radikaliserings og voldelig ekstremisme, blant annet ved aktivt å delta i diskusjoner. Gruppen skal også bidra med kompetanseheving om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett til politiet for øvrig. Videre skal allerede etablerte tipstjenester på internett i regi av Kripos – den nasjonale enheten for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet videreutvikles med sikte på å bli et bedre virkemiddel også mot radikaliserings og ekstremisme på internett.

Det vises ellers til omtalen av straffeskjerpende omstendigheter i ny straffelov § 77 i Norges tredje periodiske rapport (2010) s. 26. Bestemmelsen har ennå ikke trådt i kraft.

Tiltak mot hatefulle ytringer

Regjeringen har satt i gang flere tiltak for å motvirke hatefulle ytringer. I november 2014 arrangerte Statsministerens kontor og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet et møte om hatefulle ytringer. Statsministeren, flere statsråder og statssekretærer deltok på møtet. Også personer som hadde blitt rammet av hatefulle ytringer, deltok og delte historier. Departementene vurderer nå hvordan innsatsen mot hatefulle ytringer skal innrettes.

Myndighetene bidro i 2014 med 600 000 kroner til Den nasjonale kampanjekomiteen ”Stopp hatprat på nett”. Komiteen er tilknyttet Europarådets kampanje ”Young people combating hate speech online”. Midlene benyttes til sosiale møteplasser og informasjonsarbeid som skal støtte ungdom og grupper i samfunnet som i større grad enn andre utsettes for trakassering og diskriminering på internett. Tiltaket skal styrke det sivile samfunn sin innsats på området. Tiltaket har blant annet til hensikt å motvirke diskriminering på grunn av kjønn, etnisitet og religion, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne. Tiltaket skal styrke ungdom slik at de bedre kan gjenkjenne og svare på hatprat. Skeiv Ungdom mottar midlene på vegne av kampanjekomiteen. Tiltaket inngår i Handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Vi viser til omtale av rapporten om befolkningsundersøkelsen ”Antisemittisme i Norge?” under Den rådgivende komiteens anbefaling pkt. 20 under Del II b).

Vi viser til omtalen av Handlingsplanen for å fremme likestilling og å hindre etnisk diskriminering 2009-2012 under artikkel 4.

Sikkerhetstiltak

Norske jøder opplever økt antisemittisme. Det har blitt rettet trusler mot norske jøder, og synagogen i Oslo har tidligere også blitt beskyttet. Det Mosaiske Trossamfund

⁷ https://www.regjeringen.no/contentassets/6d84d5d6c6df47b38f5e2b989347fc49/handlingsplan-mot-radikaliserings-og-voldelig-ekstremisme_2014.pdf

(DMT) har derfor behov for særlige sikkerhetstiltak. Politiet har ansvaret for sikkerheten ved DMT. Sikkerhetstiltak iverksettes ut fra en vurdering av trusselsituasjonen og i dialog med DMT. For eksempel ble politiets sikkerhetstiltak rundt DMT styrket etter hendelsene i København i februar 2015. I tillegg har Kommunal- og moderniseringsdepartementet siden 2013 bevilget driftsmidler til sikkerhetstiltak ved lokalene til DMT.

Artikkel 7

Partene skal sikre respekt for den rett enhver person som tilhører en nasjonal minoritet har til fritt til å delta i fredelige forsamlinger, frihet til forening med andre, ytringsfrihet samt tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.

Religion, livssyn og etikk (RLE-faget)

Faget Religion, livssyn og etikk (RLE-faget) ble innført i 2008 etter Den europeiske menneskerettighetsdomstolens (EMD) dom mot KRL-faget i 2007. I læreplanens formål for faget står det blant annet at religion, livssyn og etikk er et ordinært skolefag som normalt skal samle alle elever. Opplæringsloven legger til grunn at undervisningen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk. I undervisningen skal det ikke være forkynnelse eller religionsutøvelse. Likeverdige pedagogiske prinsipper skal legges til grunn slik at alle religioner og livssyn skal behandles på en faglig og sakssvarende måte ut fra sitt særpreg og mangfold. Faget skal gi kjennskap til kristendommen, andre verdensreligioner og livssyn samt etiske og filosofiske emner. Det skal videre gi kjennskap til den betydning kristendommen har som kulturarv for Norge, og kristendom skal av den grunn ha den kvantitativt største andelen av lærestoffet, noe som dommen i EMD gir rom for. Det er i 2014 sendt på høring forslag om at faget skal endre navn til Kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE), og at kristendomskunnskap skal utgjøre om lag halvparten av innholdet i faget.

Artikkel 8

Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning og til å opprette religiøse institusjoner, organisasjoner og foreninger.

Se omtale under artikkel 7.

Artikkel 9

- 1. Partene forplikter seg til å anerkjenne at retten til ytringsfrihet for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, omfatter frihet til å ha meninger og å motta og meddele opplysninger og idéer på minoritetsspråket, uten inngrep av offentlige myndigheter og uten hensyn til grenser. Partene skal innenfor rammen av sitt rettssystem sikre at personer som tilhører en nasjonal minoritet, ikke blir utsatt for diskriminering i sin adgang til mediene.*
- 2. Paragraf 1 skal ikke hindre Parter fra å kreve lisensiering av radio- og fjernsynsringkasting eller kinoforetak, uten diskriminering og basert på objektive kriterier.*
- 3. Partene skal ikke hindre personer som tilhører nasjonale minoriteter, i å skape og bruke trykte medier. Innenfor de rettslige rammer for radio- og fjernsynsringkasting, skal de så langt som mulig og under hensyn til bestemmelsene i avsnitt 1, sikre at personer som tilhører nasjonale minoriteter, gis mulighet til å skape og bruke sine egne medier.*

4. *Innenfor rammen av sitt rettssystem skal Partene treffe egnede tiltak for å lette adgang til mediene for personer som tilhører nasjonale minoriteter og for å fremme toleranse og gi mulighet for kulturelt mangfold.*

Adgang til media og tilstedeværelse i media for personer som tilhører nasjonale minoriteter

Pkt. 87. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å sørge for at behovene til personer som tilhører den kvenske minoriteten, dekkes behørig gjennom økt offentlig radiokringkasting, samtidig som medienes uavhengighet respekteres.

Vi viser til omtalen av kvensk i media under Del III a) og vedlegg 6 om NRKs tilbud til og programmer om nasjonale minoriteter 2010 – 2013.

Artikkel 10

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til fritt og uhindret å bruke sitt minoritetsspråk privat og offentlig, i tale og skrift.*
2. *I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom disse personene anmoder om det og når en slik anmodning svarer til et reelt behov, søke så langt som mulig å legge forholdene til rette for bruk av minoritetsspråket i samkvem mellom disse personene og forvaltningsmyndighetene.*
3. *Partene forplikter seg til å garantere retten for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet til straks å bli underrettet på et språk vedkommende forstår, om grunnene til at vedkommende er pågrepet og om innholdet i og grunnen til en eventuell siktelse mot ham eller henne, og til å forsvare seg på dette språket, om nødvendig med vederlagsfri bistand av en tolk.*

Bruk av minoritetsspråk ved kontakt med forvaltningsmyndigheter

Pkt. 91. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å fremme bruken av kvensk i offentlige anliggender, i nært samråd med representanter for den kvenske minoriteten.

Norge har ratifisert Europarådets pakt om region- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten), og leverte i 2014 sin sjette rapport om gjennomføring av forpliktelsene som Norge har tatt på seg.⁸

Etableringen av en egen rådgivningstjeneste for minoritetsspråk i Språkrådet er et viktig tiltak i den samlede innsatsen for å styrke det kvenske språkets status og bruk i Norge. Som det framgår av nærmere omtale under punktet om Språkrådet ovenfor, har arbeidet med kvensk vært det høyest prioriterte arbeidsområdet etter at tjenesten kom i gang på nyåret 2013. Språkrådet samarbeider med minoritetene i sitt arbeid for å styrke minoritetsspråkene. For øvrig har mye av Kulturdepartementets økonomiske innsats vært konsentrert om Språkåret 2013, hvor kvensk språk har vært viktig.

⁸https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/sami/nasjonale_minoriteter/tecfroml2014appendix.pdf

For øvrig er den kvenske avisen Ruijan Kaiku en viktig del av den infrastrukturen som kan bidra til å opprettholde og oppmuntre til bruk av kvensk språk i Norge. Kulturdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet gir årlig driftsstøtte til Ruijan Kaiku.

Vi viser videre til omtale av kvensk under artikkel 12 og 14.

Artikkel 11

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å bruke sitt etternavn (patronymikon) og fornavn på minoritetsspråket, samt rett til offisiell anerkjennelse av dem, på en måte som er fastsatt i deres rettssystem.*
2. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å fremvise skilt, inskripsjoner og annen informasjon av privat art som er synlig for allmennheten, på sitt minoritetsspråk.*
3. *I områder som tradisjonelt er bebodd av et betydelig antall personer som tilhører en nasjonal minoritet, skal Partene innenfor rammen av sitt rettssystem, herunder avtaler med andre stater der det er aktuelt, og under hensyn til sine særegne forhold, søke å fremvise tradisjonelle stedsnavn, gatenavn og andre topografiske angivelser beregnet på allmennheten, også på minoritetsspråket når det er tilstrekkelig etterspørsel etter slike angivelser.*

Bruk av minoritetsspråk i etternavn og stedsnavn

Pkt. 95. Den rådgivende komité oppfordrer regjeringen til å sørge for at lokale myndigheter i hele Norge anvender navneloven korrekt overfor personer som tilhører nasjonale minoriteter, i samsvar med prinsippene i rammekonvensjonen.

Pkt. 99. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å iverksette mer proaktive tiltak for å sikre at bestemmelsene i artikkel 11.3 i rammekonvensjonen gjennomføres effektivt på regionalt og lokalt nivå.

Det vises til Norges sjette statsrapport om gjennomføringen av minoritetsspråkpakten⁹.

Artikkel 12

1. *Partene skal, der det er aktuelt, treffe tiltak på utdannings- og forskningsområdet for å fremme kunnskap om så vel sine nasjonale minoriteters som majoritetens kultur, historie, språk og religion.*
2. *I denne forbindelse, skal Partene blant annet sørge for tilfredsstillende muligheter for læreropplæring og tilgang til lærebøker, samt lette kontakten mellom elever og lærere fra ulike samfunn.*
3. *Partene forplikter seg til å fremme like muligheter for tilgang til utdanning på alle nivåer for personer som tilhører nasjonale minoriteter.*

Utdanningssituasjonen for barn av rom og romanifolk/tatere

⁹https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/sami/nasjonale_minoriteter/den_europeiske_pakt_om_regions_eller_minoritetssprak2014.pdf

Pkt. 104. Den rådgivende komité ber myndighetene om fortsatt å styrke tiltakene som er truffet for å løse problemene som barn av rom og romanifolket/taterne møter på i skolesystemet, innenfor rammen av en løpende dialog med representanter fra disse minoritetene.

Pkt. 105. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene på det sterkeste til å finne løsninger som er tilpasset den bestemte livsstilen til rom og romanifolket/taterne, for å gi dem lik tilgang til god undervisning samtidig som de kan ivareta sin egen kultur, ved å skape tilpassede undervisningsordninger, deriblant fjernundervisning.

Se omtale av tiltak for rom under Den rådgivende komiteens anbefaling pkt. 24 og 25 i Del II b).

Forskning om romani-/taterspråk

På bakgrunn av et lengre samarbeid mellom Forskningsrådet og Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo, ble det i 2013 igangsatt et doktorgradsprosjekt om romani-/taterspråk. Kommunal- og moderniseringsdepartementet bidro med 1,5 mill. kroner i 2014.

Kvensk og finsk språk

I Storfjord kommune jobber de blant annet med utvikling av kvensk språk både i barnehage og skole. Flere barnehager i kommunen har inngått et samarbeidsprosjekt for å sette fokus på morsmål og morsmålets betydning. De ansatte i barnehagene har blant annet fått kurs i å kunne lese og uttale kvenske tekster.

Utdanningsdirektoratet skal i sitt oppdrag følge opp arbeidet med nasjonale minoriteter og ser blant annet nærmere på utfordringer og tiltak, herunder muligheten for å sette i gang språkbud/språkreir i barnehagene.

I 2014 kom det kvenske læreverket Minun kieli – minun aaret for elever fra 3. til 6. trinn. Det er også bevilget midler til å lage et lignende læreverk for 1. til 2. trinn. Utover dette er det utviklet læreverk i finsk, Oma kirja, beregnet for elever fra 5. til 7. trinn, finsk grammatikkbok for grunnskolen, ordbok for grunnskolen og elevhefter.

Lærere som gir opplæring i finsk som andrespråk, har utarbeidet kartleggingsprøver i faget, disse finnes både på finsk og kvensk.

Opplæring i finsk som andrespråk tilbys elever med kvensk/finsk bakgrunn i Troms og Finnmark. I skoleåret 2014/15 er det 471 elever i grunnskolen i Finnmark som får slik opplæring. Det er kun én kommune som gir elever opplæring i kvensk i tillegg til finsk, dette gjelder om lag 40-50 elever. På videregående skole er det ingen elever som kun får opplæring i kvensk. I Troms er det 123 elever som får opplæring i finsk som andrespråk i grunnskolen (se også oversikt i vedlegg 5).

I perioden 2010 – 2014 har det vært arbeidet med prosjektet Taterkultur i barnehage og skole. Dette er en videreføring av prosjektet Taterfolket – fra barn til voksen 2004 – 2009 og bygger på erfaringene herfra. Prosjektet har vært koordinert av NAFO og ledet av Dronning Maud Minnes Høgskole i nært samarbeid med Taternes landsforening. Fokuset i prosjektet har vært å gjøre romani-/taterkulturen kjent for

barn, elever, barnehagepersonale og lærere, og å bidra til inkludering av barn med bakgrunn fra romanifolket/taterne og deres familier i barnehage og skole. Prosjektet har innledet et samarbeid med Glomdalsmuseet om bruk av drama som formidlingsform for skolegrupper. I tillegg har NAFO hatt et samarbeid med Høgskolen i Sør-Trøndelag (2010 – 2012) om å slutføre den delen av det tidligere prosjektet som handlet om tilrettelegging for opplæringen og bruk av IKT i familienes reiseperioder. Spredning av erfaringer til ansatte i barnehager og skoler har stått sentralt i perioden. Erfaringsdelingen har delvis foregått via nett. Det er opprettet en ny nettside i et samarbeid mellom Taternes Landsforening, Høgskolen i Sør-Trøndelag, Dronning Mauds Minne Høgskole og NAFO¹⁰. Dronning Mauds Minne Høgskole har laget veiledere på nett for arbeid med romanifolkets/tateres kultur i barnehagen og på skolen. Erfaringene fra tidligere og nåværende prosjekt spres også gjennom NAFOs nettverk, nasjonalt og regionalt.

Undervisningskompetanse i faget kvensk

Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet tilbyr studier i kvensk i Norge. Institutt for språkvitenskap samarbeider med Norske Kveners Forbund om å kartlegge undervisningsbehov i kvensk hos den kvenske befolkningen.

Første skritt er å synliggjøre kvensktilbudet på universitetets nettsider. Videre er det etablert en plan for å utvikle digitale læremidler i faget. Mange av disse planene er imidlertid avhengig av den rådende etterspørsel i den kvenske befolkningen.

Oversikt over status for kvensk ved UiT fra og med høstsemesteret år 2013:

Høst 2013

KVE-1004 Praktisk kvensk med grammatikk 2 – fire studenter tok eksamen

KVE-1005 Skriftkvensk med variasjon – to studenter tok eksamen

KVE-1120 Fordypning i kvensk kultur og litteratur – én student tok eksamen

Vår 2014

KVE-2010 Kvenske dialekter og kreativ skriving – ingen tok eksamen

KVE-2011 Oversettelse og kreativ skriving – én student tok eksamen

KVE-2110 Prosjektarbeid i kvensk kultur – ingen tok eksamen

Høst 2014

KVE-0100 Grunnkurs i kvensk 10 stp. – fem studenter er registrert

Artikkel 13

1. *Innenfor rammen av sitt utdanningssystem skal Partene anerkjenne at personer som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å opprette og drive sine egne private utdannings- og opplæringsinstitusjoner.*
2. *Utøvelsen av denne rettigheten skal ikke medføre noen økonomisk forpliktelse for Partene.*

Nasjonale minoriteter kan, på lik linje med andre aktører, søke godkjenning for private opplæringstilbud etter opplæringsloven § 2-12, samt godkjenning med rett til offentlige tilskudd etter privatskoleloven eller voksenopplæringsloven kapittel 4. For øvrig er det fri etableringsrett for opplæringstilbud over grunnskolenivå.

¹⁰ <http://tater-romani.info/>

Kunnskapsdepartementet har ikke mottatt noen henvendelser fra personer fra nasjonale minoriteter som ønsker å opprette eller drive private utdannings- og opplæringsinstitusjoner.

Kunnskapsdepartementet har et eget tilskudd til minoritetsspråklige barn i førskolealder. Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen. Barn fra nasjonale minoriteter i barnehage omfattes av tilskuddet. Utdanningsdirektoratet forvalter ordningen. Kommunene er ikke godt nok kjent med at tilskuddet også omfatter nasjonale minoriteter. Utdanningsdirektoratet følger dette opp, blant annet overfor fylkesmennene.

Artikkel 14

- 1. Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å lære sitt minoritetsspråk.*
- 2. I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom det er tilstrekkelig etterspørsel, så langt som mulig og innenfor rammen av sitt utdanningssystem, søke å sikre at personer som tilhører disse minoritetene, har tilfredsstillende muligheter for å lære minoritetsspråket eller motta undervisning på dette språket.*
- 3. Paragraf 2 i denne artikkel skal gjennomføres uten at læring av eller undervisning på det offisielle språket derved berøres.*

Undervisning i og på minoritetsspråk

Pkt. 112. Den rådgivende komité anmoder myndighetene om å utforme, vedta og gjennomføre en omfattende og egnet politikk for vern og utbredelse av kvensk språk i samråd med representanter for denne minoriteten.

Pkt. 113. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette innsatsen for å revitalisere kvensk språk og skaffe til veie de ressursene Kvensk institutt trenger for å fullføre standardiseringen av kvensk språk innenfor en rimelig tidsramme. Det bør iverksettes ytterligere tiltak for å utvikle kvenskundervisningen for barn under skolepliktig alder.

Særskilt språkopplæring

Som omtalt under artikkel 12 vil Utdanningsdirektoratet se nærmere på utfordringer og tiltak for særskilt språkopplæring, herunder undersøke årsaker til frafall i opplæringen i finsk som andrespråk.

Som omtalt i forrige rapportering har nasjonale minoriteter rett til opplæring i samsvar med §§ 2-8 og 3-12 i opplæringsloven. Det gis fortsatt i liten grad opplæring i de nasjonale minoritetsspråkene i samsvar med disse paragrafene.

Ifølge Grunnskolens informasjonssystem (GSI) ble det i skoleåret 2013-2014 gitt morsmålsopplæring i romani til to elever, to fikk morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, én fikk tospråklig fagopplæring, og fire elever fikk tilrettelagt opplæring etter § 2-8 i opplæringsloven eller § 3-5 3. ledd i privatskoleloven.

Tilsvarende tall for opplæring i romanes var at ingen fikk kun morsmålsopplæring, tre fikk morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, én fikk tospråklig fagopplæring, og én elev fikk tilrettelagt opplæring etter § 2-8 i opplæringsloven eller § 3-5 3. ledd i privatskoleloven.

Kunnskapsdepartementet er ikke kjent med at det har vært søkt om opplæring etter § 3-12 (videregående opplæring) for noen av de nasjonale minoritetene.

Utdanningsdirektoratet arbeider med å finne muligheter for å utvikle læremidler tilrettelagt for nasjonale minoriteter, spesielt med tanke på morsmålsopplæring.

Vi viser til omtale av kvensk under Del II a) og artiklene 5, 10 og 12.

Artikkel 15

Partene skal skape de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, sikres effektiv deltakelse i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv og i offentlige anliggender, særlig de som berører dem.

Nasjonale minoriteters deltakelse i offentlige anliggender og samfunnsliv

Pkt. 122. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre den dialogbaserte tilnærmingen for at representanter fra nasjonale minoriteter fortsatt skal delta aktivt i beslutningsprosesser som vedrører dem, samt å sørge for koordinering mellom alle statlige myndigheter og nasjonale minoriteter som berøres.

Pkt. 123. Myndighetene bes også om å iverksette tiltak som øker synligheten til og forståelsen av rammekonvensjonen, og som gir effektiv gjennomføring på regionalt og lokalt nivå.

Pkt. 126. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å evaluere tiltakene som allerede er iverksatt med tanke på å øke deltakelsen til rom og romanifolket/taterne i samfunnslivet, samt å vurdere nye tiltak i samråd med personer som tilhører nasjonale minoriteter.

Arbeidet med å legge til rette for oppbygging og utvikling av de nasjonale minoritetenes organisasjoner videreføres. Ved å gi driftsstøtte ønsker myndighetene å sikre at de nasjonale minoritetene har mulighet til selv å delta i beslutningsprosesser som angår dem.

Dialogen mellom myndighetene og de nasjonale minoritetenes organisasjoner vil fortsette blant annet med kontaktforum og involvering av de berørte nasjonale minoritetsgruppene fra sak til sak.

Rammekonvensjonens rådgivende komité deltok på kontaktforum i 2011. Rådgivende komités anbefalinger til Norges oppfølging av konvensjonen ble drøftet. Besøket og enkelte av anbefalingene til Norge er omtalt i budsjettproposisjonen Prop. 1 S (2012-2013).

Det er i Prop. 1 S (2013-2014) slått fast at det er statens ansvar å sikre at hensynet til nasjonale minoriteter blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ også følger opp aktuelle nasjonale rettsregler og de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene som Norge har overfor de nasjonale minoritetene.

Erfaringer fra prosjektet Taterfolket – fra barn til voksen og nåværende prosjekt, Taterkultur i barnehage og skole, viser at det er stor mangel på kunnskap blant barnehageansatte og lærere om romanifolket/tateres kultur og historie. Det har derfor hatt stor verdi å spre kunnskap på ulike måter. Dette har vært gjort gjennom direkte arbeid med barnehager og skoler, nasjonale og regionale nettverk og nettbasert informasjon. Samarbeidet med Taternes landsforening har vært avgjørende for å kunne spre kunnskapen på en god måte. Taternes landsforening har også bidratt til å involvere foreldre av romanifolket/taterslekt i barnehager og skoler. Det vil også framover være behov for å spre erfaringene som er gjort. Særlig er det viktig å ha godt samarbeid med organisasjonene og å vurdere museenes rolle i å tilrettelegge for informasjonsspredning blant barnehagepersonale og lærere.

Artikkel 18

1. *Partene skal, der det er nødvendig, søke å inngå bilaterale og multilaterale avtaler med andre stater, særlig nabostater, for å sikre beskyttelsen av personer som tilhører de berørte nasjonale minoriteter.*
2. *Der det er relevant, skal Partene treffe tiltak for å oppmuntre til samarbeid over grensene.*

Bilateralt og regionalt samarbeid i minoritetssaker

Pkt. 129. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å fortsette samarbeidet med nabolandene, deriblant gjennom Nordisk arbeidsgruppe for nasjonale minoriteter.

Det vises til omtalen under artikkel 18 i Norges tredje rapportering. Den nordiske arbeidsgruppens forrige møte ble holdt i Sverige.

VEDLEGG

1. Oversikt over de nasjonale minoriteters organisasjoner som har deltatt i arbeidet med Norges rapportering

[Oppdateres]

2. Oversikt over støtte til nasjonal minoritetskultur

Oversikten omfatter både tiltak der nasjonale minoriteter styrer prosjektet og tiltak som er i regi av andre.

Norsk kulturråd har gitt tilskudd til ulike museer og prosjekter med relevans for jødisk kultur:

- 2014: Jødisk Museum i Oslo: «Paragrafer og hønsesuppe», jødiske kulturdager 2014 – kr 20 000
- 2013-2014: Jødisk Museum i Trondheim: Plan for samlingsforvaltning, privatarkiv – kr 300 000
- 2013: Jødisk Museum i Oslo: Jødisk liv og tradisjon i Norge, film – kr 170 000
- 2012-2014: Jødisk Kulturfestival Trondheim – kr 830 000
- 2012: Jødisk Museum i Oslo: Jiddisch seminar og workshop – kr 72 000
- 2012: Jødisk Museum i Oslo: Spor – beretninger fra en menneskeskapt katastrofe, utstilling – kr 300 000
- 2012: Hummel Film: Sammys beretninger, dokumentarfilm om Samuel Steinmann – kr 250 000
- 2011: Jødisk Museum i Oslo: Jødiske kulturdager 2012 – kr 120 000
- 2011: Alert Film: Dokumentarfilm om den jødiske flyktningen Ruth Maier – kr 150 000
- Cappelen Damm. Anne Sender: Vår jødiske reise. Innkjøpsordninger, sakprosa
- Spartacus Forlag. Arne Vestbø: Moritz Rabinowitz. En biografi. Innkjøpsordninger, sakprosa

Norsk kulturråd har gitt tilskudd til ulike museer og prosjekter med relevans for kvensk kultur:

- 2014: Stiftelsen Laboratoriet: Utgivelse av bok om kvener – kr 50 000
- 2014: Idut AS: Utgivelse av kvensk roman og lydbok – kr 210 000
- 2014: Norske Kveners Forbund: Kvensk teaterprosjekt – kr 100 000
- 2014: Kvensk institutt: Språk- og språkteknologiprojekt – kr 500 000
- 2014: Siivet AS: Blå dager og hvite netter, dokumentarfilm – kr 100 000
- 2013: Idut AS: Utgivelse av Alf Nilsen-Børskogs diktsamling – ”Merimies muistelee”, lydbok – kr 70 000
- 2013: Idut AS: Utgivelse av Alf Nilsen-Børskogs «Elaman alku – Varhaiset voudet» – kr 190 000
- 2013: Idut AS: Utgivelse av kvensk roman – kr 150 000

- 2013: Norske Kveners Forbund/Kvensk ungdomsnettverk: Språkleir – kr 70 000
- 2013: Ruijan Kaiku: Etablering av virtuell redaksjon – kr 130 000
- 2013: Kvensk institutt: Konferanse – kr 61 000
- 2013: Kvensk institutt: Kvensk lydkurs – kr 150 000
- 2013: Siivet AS: Utvikling av manus – kr 30 000
- 2013: Siivet AS: Tilgjengeliggjøring av Sydämen arre – hjertets skatter – kr 60 000
- 2013: Siivet AS: Hypätä ennen Wirkola – å hoppe før Wirkola, dokumentarfilm om en ukjent minoritetshistorie – kr 200 000
- 2013: Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS: Kulturelt mangfold i Alta gjennom Samuli Paulaharjus blikk – kr 20 000
- 2012: Varanger museum IKS/Vadsø museum: Levende minner – kvenportretter fra Varanger – kr 150 000
- 2012: Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum IKS: Felles løft for Finnmarkshistorien – kr 300 000.
- 2012: Idut AS: Utgivelse av Alf Nilsen-Børskogs diktsamling «Merimies muistelee» – kr 70 000
- 2012: Nesseby kommune: Grindveving i Nesseby, dokumentasjon, bevaring, opplæring, formidling – Kr 70 000
- 2012: Alta Quænforening/Alattion Kvaaniserua: Samuli Paulaharju og kvenene i Alta, en visuell formidling (forprosjekt) – kr 6 000
- 2012: Kvensk institutt: Korprosjekt for ungdom, workshop og konsert – kr 100 000
- 2012: Kvensk institutt: Felles kvensk grammatikk – kr 100 000
- 2012-2014: Halti Kvenkultursenter IKS: Kvenske språktiltak i Nord-Troms – kr 1 050 000
- 2012: Siivet AS: Kvensk videodokumentasjon – kr 50 000
- 2012: Halti Kvenkultursenter IKS: Videodokumentar – Paaskiviikko, kvenske kulturdager i Nord-Troms – kr 50 000
- 2011-2012: Varanger museum IKS/Vadsø museum: Kolonisering av Kola-kysten fra 1860 til 1940 – kr 120 000.
- 2011: Siivet AS. Under en annen himmel, kvensk natur-/dokumentarfilm – kr 200 000
- 2011: Siivet AS. Den store kjærligheten, kvensk dokumentarfilm – kr 150 000
- 2011-2013: Halti Kvenkultursenter IKS: Paaskiviikko, kvenske kulturdager i Nord-Troms – kr 450 000
- 2011: Halti Kvenkultursenter IKS: Dokumentasjon og formidling av kvenkulturen i Nord-Troms – kr 250 000
- 2011: Kvensk institutt: Uet laulus – Odda lavlagat, nye sanger, korprosjekt for ungdom – kr 50 000
- 2011: CálliidLágádus: Tegneserie: Kapteinens jul på kvensk – kr 50 000
- 2011: Nord-Varanger kvenforening: Kvensk kulturprosjekt i regi av Nord-Varanger kvenforening – kr 150 000

- 2011: Børselv Kvenkulturfestival – Kipparinfestivaali: Videreutvikling av festivalen og etablering av kvensk Grand Prix 2011 – kr 40 000
- 2010: Varanger museum: Kvenske navn på nett og kart (toårig prosjekt, fikk også støtte i 2009). Dokumentasjons- og formidlingsprosjekt – kr 100 000.

Norsk kulturråd har støttet ulike prosjekter med relevans for skogfinsk kultur:

- 2014: Norsk Skogfinsk Museum: Kulturrådets aspirantordning – kr 330 000
- 2014: Norsk Skogfinsk Museum: Tilgjengeliggjøre materiale om skogfinsk kultur på nett – kr 75 000
- 2013-2014: Norsk Skogfinsk Museum: Flettverk i skogfinske områder, dokumentasjon og forskning – kr 200 000

Norsk kulturråd har gitt tilskudd til ulike museer prosjekter med relevans for romanifolkets/taternes kultur:

- 2014: Østfoldmuseene/Halden Historiske Samlinger: Reisendekartet – kr 100 000
- 2013: Commentum forlag. Arne Solli: Tatergutten Johannes, bok – kr 40 000
- 2012: Hedmark fylkesmuseum/Glomdalsmuseet: Vandreutstillingen Latjo Drom – romanifolkets/taternes kultur og historie – kr 20 000
- 2011-2012: Kai-Samuel Vigardt: Romanimanus rakrar avri! Romanifolkets egne historier, dokumentasjon – kr 200 000
- 2011: Hedmark fylkesmuseum/Glomdalsmuseet: Historier ved bålet, formidling kr 230 000
- 2010-2012: Oslo museum/Mangfoldsnettverket: Mangfold i museene, rekruttering kr 100 000 (to rekrutter fra nasjonale minoriteter: 2010-2011 tater, 2011-2012 rom fra Serbia)

Norsk kulturråd har gitt tilskudd til ulike museer og prosjekter med relevans for roms kultur:

- 2013: Belinda Braza: Rom/hiphop symbiose, koreografi – kr 25 000
- 2013: La Lumake sjuvla: ABC-bok på romanes – kr 100 000
- 2013: HL-senteret – Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter: Hva skjedde og hvordan minnes vi det? Fagseminar om roms holocaust – kr 60 000
- 2011-2014: Oslo museum/Interkulturelt museum: Norvegiska Romá – norske sigøynere, dokumentasjon, utstilling – kr 4 400 000
- 2011-2013: Romani Kultura og Den Norske Romforening: Markering av den internasjonale romdagen 8. april 2011 – kr 210 000
- 2011: Raya Bielenberg: Den internasjonale sigøynersfestivalen Iagori – kr 300 000
- 2011: Lowri Rees: Dokumentarfilmen Romfolk og utdanning – kr 100 000
- 2010-2012: Oslo museum/Mangfoldsnettverket: Mangfold i museene, rekruttering – kr 100 000 (to rekrutter fra nasjonale minoriteter: 2010-2011 tater, 2011-2012 rom fra Serbia)

Norsk kulturråd har videre gjennomført seminarer med relevans for nasjonale minoriteter:

- 2014: todagens seminar med museer som arbeider med alle de nasjonale minoritetene – kr 40 000

- 2014: tre seminarer om implementering av UNESCOs konvensjon om vern av immateriell kulturarv med jødiske, kvenske og skogfinske institusjoner, organisasjoner og personer – kr 80 000

3. Statistikk finskopplæring – omtale av finskopplæring i videregående

Utdanningsdirektoratet har utviklet eksamensoppgaver i finsk som andrespråk som tar hensyn til at elever skal kunne kommunisere (ved skriftlig eksamen vil det si lese og skrive) på finsk eller kvensk, i tråd med læreplanen. Dette innebærer ikke at det utarbeides egne eksamensoppgaver i/på kvensk, men at eksamensoppgavene i finsk som andrespråk har som mål at elever både skal kunne vise forståelse og skrive på enten finsk eller kvensk ut fra opplæringen de har fått. Elever får tekster på begge språk både i forberedelsen og i selve eksamensoppgaven og kan skrive på det språket de ønsker.

Eleven/kandidaten velger selv om han/hun svarer på kvensk eller finsk til eksamen i både grunnskolen og i videregående opplæring. Ifølge fylkesmennene i Finnmark og Troms har vi ennå ikke mottatt eksamensbesvarelser hvor eleven har skrevet på kvensk, men innholdet i eksamensoppgavene har alltid også kvensk innhold, ettersom mange av kompetansemålene i læreplanen har det.

Våren 2014 var det tre elever som tok eksamen i finsk som andrespråk på videregående nivå.

4. Oversikt over tildelte midler til læremidler i kvensk

2010

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Lebesby kommune	Læremidler i finsk som andrespråk-ungdomstrinnet	604 527

2011

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Porsanger kommune	Læreverk i kvensk	400 000
Oversettelsesarbeid	POKS 1	125 000

2012

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Porsanger kommune	Læreverk i kvensk, Minun kieli – minun aaret 3.-6. trinn	500 000
Vadsø kommune	Ordbok for grunnskolen	160 000

2013

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Båtsfjord kommune	CD til sanger i Oma kirja	60 000
Lebesby kommune	Ferdigstilling av	40 000

	ungdomsskolebok	
Vadsø kommune	Finsk grammatikk for grunnskolen – pieni jelpikirja	148 800
Storfjord kommune	Elevhefter 1.-4. trinn	125 000
Oversettelsesarbeid	POKS 2	130 000

2014

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Vadsø kommune	Finsk grammatikk for grunnskolen – pieni jelpikirja	150 000
Vadsø kommune	CD – oppgaver kommunikasjon	140 000
Storfjord kommune	Elevhefter 5.-6. trinn	220 000
Porsanger kommune	Minun kieli – minun aaret 1-2	340 000

5. Antall grunnskoleelever i Finnmark og Troms som får finskopplæring 2009 til 2014

Elevtallsutvikling, finsk som andrespråk, fordelt på kommuner i Finnmark

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Finnmark	545	554	484	437	471	471
Alta	62	60	54	65	62	61
Båtsfjord	53	53	45	44	37	44
Gamvik	...	7	...	...	...	2
Kautokeino	12	12	10	11	14	11
Hammerfest	0	...	0	0	...	2
Hasvik	...	...	...	...	...	2
Karasjok	19	20	23	...	20	23
Kvalsund	...	...	...	...	...	
Lebesby	24	29	22	17	16	17
Porsanger	56	46	54	54	57	52
Sør- Varanger	90	118	85	69	96	108
Tana	58	54	52	53	47	54
Nesseby	0	0	0	0	...	
Vadsø	152	146	126	108	108	92
Vardø	10	...	7	7	...	3

Elevtallsutvikling, finsk som andrespråk, fordelt på kommuner i Troms

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Troms	213	200	173	163	123	111
Kvænangen	13	13	7	6	6	2
Kåfjord	7	3	5	5	6	4
Lyngen	13	11	14	12	10	9

Nordreisa	72	70	46	47	38	31
Storfjord	58	53	50	55	29	25
Tromsø	50	50	51	38	36	34

Opplæring i kvensk/finsk i grunnskolen

Antall elever med opplæring i finsk som andrespråk er hentet fra Grunnskolens Informasjonssystem (GSI). GSI samler inn en omfattende mengde data om grunnskolen i Norge.

Opplæring i finsk som andrespråk tilbys elever med kvensk/finsk bakgrunn i Troms og Finnmark. I skoleåret 2014/15 er det 471 elever i grunnskolen i Finnmark og 111 elever i grunnskolen i Troms som får slik opplæring. Av disse er det kun en kommune som gir elever opplæring i kvensk i tillegg til finsk, dette gjelder om lag 40-50 elever. På videregående skole er det ingen elever som kun får opplæring i kvensk.

Opplæring i kvensk inngår som en del av opplæringen i finsk som andrespråk, men det registreres ikke for seg i GSI.

6. NRKs tilbud til og programmer om nasjonale minoriteter 2010 - 2013

NRKs tilbud til nasjonale minoriteter i 2013

- Ukentlig radiosending for kvener/norskfinner på finsk/kvensk (12 minutter)
- NRK har vist to dokumentarer fra kvensk miljø; Bjørnemannen og Den store kjærligheten
- Serien Folkemusikktimen viet to temasendinger til kvensk kultur, historie og sangtradisjon i Norge
- Kvensk språk tilgjengelig på værtjenesten yr.no

NRKs tilbud til nasjonale minoriteter i 2012

- Ukentlig radiosending på finsk/kvensk språk (12 minutter)
- Innhold knyttet til minnemarkeringen for deportasjonen av norske jøder under krigen, bl.a. et portrettintervju med Samuel Steinmann, en reportasje om fangeleieren på Berg
- Innhold om norske og tilreisende rom i ulike programmer
- Musikkprogram med musikalsk innhold knyttet til rom og romanikulturen
- Kvensk språk tilgjengelig på værtjenesten yr.no

NRKs tilbud til nasjonale minoriteter i 2011

- Underholdningsserien Folk i farta, der Alex Rosén dro sammen med kunstneren Harald Medbøe til Bucuresti og besøkte rom
- NRK Supers (barne- og ungdomskanal) serie Samson på reise, om en gutt som reiser sammen med storfamilien som er rom i sommerhalvåret
- Den finske dokumentaren Kvenene ved ishavet, om en finsk folkestamme i Nord-Norge
- Flere av Megafon-programmene på NRK Super har handlet om minoriteter i Norge

- Dokumentarserien Folk har fokus på å lage innhold med bakgrunn i nasjonale minoriteter, og laget i 2011 et portrett av Jan Storberget som bor på et lite finnetorp på Grue Finnskog
- Kvensk språk tilgjengelig på værtjenesten yr.no

NRKs tilbud til nasjonale minoriteter i 2010

- Serien Tro og Are, Heiki – den siste finnskoging
- Dokumentarene Mors ord, Tater – og stolt av det, Romfolkets viseskatt, Jon & Jimmy
- Dokumentarserien Folk har prioritert å lage innhold med bakgrunn i nasjonale minoriteter
- Migrapolis møtte representanter for rom i ett av programmene
- Radioprogrammet *Sånn er livet* har i flere sammenhenger løftet frem historier om nasjonale minoriteter
- Finsksendinga på finsk og kvensk for finner og kvener i Norge hver onsdag på P2 i Nord-Norge.
- Det ble mulig å velge kvensk språk på yr.no